

Författarnas Österbotten

Tema:
LÄSLUST

Välkommen att ta del av ett förnyat Författarnas Österbotten!

Författarnas Österbotten har sedan förra numret genomgått en smått radikal förändring. Efter fyra delar med i stort sett samma koncept – illustrerade citat ur den österbottniska skönlitteraturen åtföljda av en presentation av författaren i fråga och av den plats som citatet beskriver – beslöt referensgruppen för projektet Brösttoner hösten 2012 att ta steget vidare och bredda innehållet i Författarnas Österbotten med bl a artiklar, intervjuer, boktips etc. Samtidigt fick skriften ett nytt format, som bättre tjänar det nya, mera varierade innehållet.

Temat för Författarnas Österbotten 5 är läslust. Fullständigt självklart för bokmålare och totalt obegripligt för icke-läsfrälsta – men är läslust någonting man har eller inte har? I denna del av Författarnas Österbotten belyser vi läsande men också skrivande ur olika perspektiv. Citaten i Författarnas Österbotten 5 handlar om olika aspekter på att vara ung.

Den första delen i serien Författarnas Österbotten kom ut på våren 2009. Sedan dess har skriftserien utökats med en ny del varje vår. Författarnas Österbotten ges ut av KulturÖsterbotten vid Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur (Söfuk) som en del av litteraturprojektet Brösttoner.

I projektets referensgrupp medverkar författaren Carita Nyström, undervisningsrådet Alice Lillas (Söfuk), bibliotekschef Ulla Sweins-Haustein (Korsnäs kommun), redaktör Maria Sandin och kulturchef Vivan Lygdbäck (KulturÖsterbotten). Projektledare för Brösttoner och redaktör för Författarnas Österbotten är informationssekreterare Carola Harmaakivi vid KulturÖsterbotten.

Författarnas Österbotten 5 har utkommit med stöd av Statens litteraturkommission, Svenska kulturfonden, Svenska folkskolans vänner, Svensk-Österbottniska samfundet, Aktiastiftelsen i Vasa, Oskar Öflunds stiftelse samt Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse. Ett varmt tack till alla som understött arbetet!

Och nu, bästa läsare: Välkommen att hänge dig åt österbottnisk läslust!

Författarnas Österbotten 5

Redaktör: Carola Harmaakivi

Redaktionsråd: Alice Lillas
Vivan Lygdbäck
Carita Nyström
Maria Sandin
Ulla Sweins-Haustein

Utgivare: KulturÖsterbotten, Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur, Handelsplanaden 23 A, 65100 Vasa

www.kulturosterbotten.fi
www.brosttoner.fi

Citaten publiceras med tillstånd av författarna
© Författarna (citaten) och KulturÖsterbotten (övrigt)

Pärmbild: Ordkonstlever i Korsnäs. Ur Carita Nyströms arkiv.

Layout & omrytning: Carola Harmaakivi

ISSN: 1798-0801

Tryck: Waasa Graphics, Vasa (03/2013)

Upplaga: 8 000 ex

Tilläggsbeställningar: info@kulturosterbotten.fi

VALTION KIRJALLISUUSTOIMIKUNTA
STATENS LITTERATURKOMMISSION
NATIONAL COUNCIL FOR LITERATURE

Aktia

- Oskar Öflunds stiftelse
- Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse

4

"Ös böcker över barnen!"

12

Att bli författare

Dessutom bl a:

Handböcker för kreativt skrivande	15
Skrivtävlingar, ett sätt att börja	22
Litteratur i skolan?	23
Finlands biblioteksmuseum i Vasa	26
Grundläggande konstundervisning i ordkonst	40
Böcker och läsande. Två lärarperspektiv	48
Böcker ungdomstema på webben	52
Brösttoner – levande litteratur i Österbotten	54

34

Ordkonst inspirerar

Harry Järv: <i>På den tiden läste jag varje trycksak jag kom över</i>	2
Jenny Björklund: <i>Där folk småpratar trevliga ytligheter</i>	10
Eva-Stina Byggmästar: <i>Din klädsel var revolt</i>	11
Runa Cronström: <i>Är det någonting du saknar?</i>	16
Bosse Hellsten: <i>White Trash</i>	17
Yvonne Hoffman: <i>På natten är det annorlunda</i>	18
Kaj Korkea-aho: <i>Ska man hålla på Valmet eller Zetor?</i>	20
Gun Nygren: <i>Sedan läste jag min första dikt!</i>	21
Mathias Nystrand: <i>Smutsbruna hipster-kalsare i frotté</i>	24
Carita Nyström: <i>Två dagar i veckan öppnades dörrarna till detta paradiset</i>	25
Jörgen Rönnback: <i>Lika gärna kunde det ha varit han som åkte fast</i>	28
Peter Sandström: <i>Det som syntes bäst var dödsfallarna</i>	29
Wava Stürmer: <i>Överskottsfolket flyttade bort</i>	30
Christel Sundqvist: <i>En träffar direkt i hjärtat</i>	32
Matilda Södergran: <i>Hela dagen har varit mörk</i>	33
Philip Teir: <i>Det skiter sig om man är nervös</i>	41
Katarina Torfason: <i>Jag vill inte veta, vad som händer mej</i>	42
Anita Wikman: <i>Fru Thulin vill skicka dem som krigsbarn till Sverige</i>	44
Robert Åsbacka: <i>Den mest spännande bok jag någonsin läst</i>	46
Författarregister	56

På den tiden läste jag varje trycksak jag kom över

I det bondesamhälle där jag växte upp fanns inte mycket böcker, men av en ren tillfällighet har jag en god överblick över min tidiga läsning – inte alldeles från början, men från elvaårsåldern. Jag råkade ha ett skrivhäfte som jag inte hade någon direkt användning för, så jag började skriva upp de böcker jag läste.

Listan innehåller 62 titlar det första året och inleds med Mark Twains Tom Sawyers äventyr. Sedan följer böcker av Zacharias Topelius, Alexandre Dumas, R.L. Stevenson, Selma Lagerlöf, Jarl Hemmer och indianböcker som decennier senare skulle mogna till artiklar om indiansk historia och kultur.

De nämnda utmärkta författarna vittnar inte om någon tidigt utvecklad kvalitetsmedvetenhet; på den tiden läste jag varje trycksak jag kom över, så listan innehåller också mängder av svag underhållningslitteratur.

Ur *Åsikter och avsikter – egna och andras* (2002) av Harry Järv

Harry Järv

Född: Karperö, Korsholm 1921

Död: Stockholm 2009

Harry Järv var biblioteksman och författare. Under fortsättningskriget blev han legenda-risk som patrulledare vid regementet IR 61 vid Svir. Han hade över 200 patrulluppdrag bakom sig, när han i september 1943 trampade på en mina och miste ena foten. Järv hade kameran med sig under uppdragen och fotograferade flitigt. Ett urval av bilderna finns med i boken *Permanent patrullverksamhet* (2000). Järvs och IR 61:ans krig dokumenterades år 2004 i Åke Lindmans film *Framom främsta linjen*.

Efter kriget hjälpte Järv sin regementskom-mendör överste Alpo Marttinen, som var efter-lyst för sin inblandning i den så kallade vapen-smusselaffären, över Kvarken till Sverige. Järv följde själv med.

Järv blev filosofie licentiat vid Uppsala uni-versitet år 1954 och anställdes vid Kungliga biblioteket i Stockholm år 1958. Så småningom avancerade han till ställföreträdande riks biblio-tekarie. Järv gav ut en lång rad litteraturhistoris-ka och kulturpolitiska skrifter samt bla studier i Franz Kafkas författarskap.

Källor:

► Uppslagsverket Finland: Järv, Harry
(www.uppslagsverket.fi), hämtad 29.11.2012

► Författardatabasen Brösttoner
(www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Läslust – någonting man har eller inte har?

”Listan innehåller 62 titlar det första året”, skriver Harry Järv om sin barndoms läsning i essäsamlingen *Åsikter och avsikter – egna och andras*. Det som den blivande riksbibliotekarien hade drabbats av var utan tvivel läslust. För Järvs del satt läslusten i hela livet.

Men vad är då läslust, lusten och intresset att läsa? Var kommer den ifrån? Och framför allt: Är läslust någonting man har eller inte har?

Annette Kronholm-Cederberg, lärare i modersmål och litteratur vid Topeliusgymnasiet i Nykarleby, ger ett kort och bestämt svar på den sistnämnda frågan:

– Nej.

Sedan utreder hon frågan närmare:

– Läslust är verkligen inte någonting man antingen har eller inte har. Det går absolut att väcka läslust!

– Många av mina elever på gymnasiet säger att läsande och skrivande inte är nånting för dem. Som lärare är det då min uppgift att väcka deras läslust. I skolan finns det naturligtvis en del måste-läsande och måste-skrivande. Men genom att ge plats åt berättelser som eleverna inte kan värja sig emot, för att berättelserna helt enkelt är så bra, genom att läsa högt i klass – ja, då kan man väcka läslust, förklarar Kronholm-Cederberg.

Kronholm-Cederbergs kollega Markus Haglund vid Oxhamns skola (årskurserna 7–9) i Jakobstad är inne på samma linje:

– Det kan vara svårt att väcka läslust, men nog är det möjligt. För att vilja läsa något måste man bli intresserad av att ta del av en historia. Böcker behöver marknadsföras. Högläsning är ett bra sätt att få alla i till exempel en klass att ta del av en bra bok. Man blir aldrig för gammal för att lyssna till högläsning.

Läsa högt ur böcker och samtala om böcker gör man också på gymnasiet:

– Varje gymnasiekurs går ut på att man ska läsa böcker. Vi har då bokprat varje vecka, där vi tillsammans pratar om de böcker vi läser, diskuterar böckerna ur olika perspektiv, berättar Kronholm-Cederberg.

När vi talar om böcker – eller skriver om böcker, överhuvudtaget analyserar böcker – kommer vi in på det som är själva poängen med att läsa:

– När man talar om det man läser, så väcks också rösten inom en. Samtidigt som man pratar om en fiktiv person, så talar man också lite om själv sig. Det blir lustfyllt bara genom att man öppnar upp berättelserna för eleverna. Ungdomarna är väldigt frågande, de letar efter svar, berättar Kronholm-Cederberg.

Källor:

- Telefonintervju med Annette Kronholm-Cederberg 9.11.2012
- E-postintervju med Markus Haglund 13.11.2012

"Ös böcker över barnen!"

*Familjen nyckeln
till barnets läsvanor*

*– Läsupplevelsen ger oss
så mycket!*

*Svaret kommer utan tve-
kan, när bibliotekarien
Monica Borg-Sunabacka
på stadsbiblioteket i
Jakobstad får frågan
varför vi ska läsa böcker.*

TEXT: CAROLA HARMAAKIVI

FOTO: GUNNAR NYLUND & CAROLA HARMAAKIVI

– Böcker erbjuder underhållning och en tillflyktsort, förklarar Borg-Sunabacka. De hjälper oss att öva upp vår fantasi så att vi kan föreställa oss saker som vi inte ser direkt framför oss. Vi får bättre inlevelseförmåga och möjlighet att förstå andra människor. Och dessutom: Böcker skapar ett inre rum, dit vi kan dra oss tillbaka då det behövs.

Monica Borg-Sunabacka är chef för barn- och ungdomsavdelningen på stadsbiblioteket i Jakobstad. Där jobbar hon med unga läsare, allt från dem som knappt har lärt sig läsa till tonåringar, somliga med större, andra med mindre läsvana. Den som kliver in på stadsbiblioteket via ingången vid Råd-

husgatan hamnar mitt i Borg-Sunabackas rike. Här bågner hyllorna av lockande böcker och väggarna är prydda med glad, färgsprakande konst. Om man vill slå sig ner med en bok kan man dra sig tillbaka till läshörnan och koppla av. Stämningen är lugn och avslappnad.

Genom glasväggarna i sitt arbetsrum kan Borg-Sunabacka blicka ut över hela avdelningen. En stor boarm i textil håller uppsikt över det runda bordet med kunddatorer. Inte ens den lyckas se sträng ut.

– Jag jobbar med kundtjänst, och det är det som gör jobbet så roligt och omväxlande. Någon typisk arbetsdag finns inte. En enda kundkontakt kan göra att arbetsdagen börjar se helt annorlunda ut än vad jag på morgonen hade tänkt mig, berättar Borg-Sunabacka.

Borg-Sunabacka brinner för böcker och läsning, men det var ingen självklarhet att hon skulle bli bibliotekarie och börja jobba på bibliotek. En praktikantplats på biblioteket visade sig vara en turlott.

– Jag sökte och fick platsen. Det kändes rätt direkt, minns Borg-Sunabacka.

Vägen till att bli bibliotekarie på riktigt, att få officiell behörighet för arbetet, var dock betydligt längre än så. Borg-Sunabacka läste först litteraturvetenskap i Åbo och sedan biblioteks- och informationsvetenskap vid Soc&kom i Helsingfors. Fem år tog studierna, totalt.

Efter examen och några år på stadsbiblioteket i Karleby kom Borg-Sunabacka sedan till Jakobstad, staden där hon växt upp. Först jobbade hon med museets boksamling. En tid arbetade hon som sjuk-

”

*Böcker skapar ett inre
rum, dit vi kan dra oss
tillbaka då det behövs.*

*Säg till en tonåring
som inte tycker om att
läsa att det är viktigt
att läsa böcker, att han
eller hon nog verkligen
borde läsa böcker – då
är det kört.*

husbibliotekarie. Sedan blev det barn- och ungdoms-avdelningen.

– När jag studerade litteraturvetenskap på sjuttio-talet, hade forskningen om barn- och ungdoms-litteratur kommit i gång på allvar. Jag hade duktiga och inspirerande föreläsare, och det var nog därför som jag blev intresserad av just barn- och ungdoms-litteratur. Det intresset har sedan hållit i sig, berättar Borg-Sunabacka.

Vittgående konsekvenser

Även om läsning är och ska vara roligt, är böcker inte bara underhållning och tidsfördriv, det är Borg-Sunabacka noga med att påpeka. Barndomens läsvanor – eller avsaknaden av sådana – har vittgående konsekvenser, livet ut.

– Läsning ger oss ett bättre ordförråd och en bättre känsla för språket, berättar Borg-Sunabacka. Ett gott språk har man nytta av hela livet. Läsning stöder också den emotionella utvecklingen och ger barnet verktyg att förstå och hantera känslor. Den som inte kan uttrycka sina känslor i ord tar till andra metoder. Någon tar kanske till knytnävarna.

Borg-Sunabacka kan inte tillräckligt understryka hur viktigt det är att barn och ungdomar läser böcker. Men med trettio års erfarenhet på nacken vet hon att det är just den aspekten på läsning – det att läsning är viktigt – som man ska akta sig för att lyfta fram.

– Nä nä, vet du. Säg till en tonåring som inte tycker om att läsa att det är viktigt att läsa böcker, att

han eller hon nog verkligen borde läsa böcker – då är det kört.

Men vad kan man då som förälder göra för att få barnen att intressera sig för böcker och läsning? Borg-Sunabacka har några högst konkreta tips:

– Ös böcker över barnen, redan från det de är riktigt små! Läs högt för barnen, låt barnen ta del av böcker och läsning i olika former, samtala med barnen om böcker. Ta med barnen till biblioteket, gör läsandet till högtidsstunder.

Och sedan – kanske lite överraskande:

– Låt barnen få tjuvtitta in i det vuxna läsandets magiska värld!

Tjuvtitta? Borg-Sunabacka ler hemlighetsfullt.

– Det är enkel psykologi. När mamma eller pappa sitter och läser och är helt uppslukad av sin bok, fullständigt förlorad för omvärlden, då väcks barnets nyfikenhet. Vad är det i de där böckerna som är så spännande? Det måste vara nåt jätteintressant, då mamma eller pappa inte ens märker att jag finns till.

– Och då vill barnet också ta del av den världen. Lockelsen blir helt enkelt oemotståndlig, förklarar Borg-Sunabacka.

Motsvarande grepp fungerar också på motviljiga tonårskunder, som släpats in på biblioteket av sin lärare eller förälder. Kaxiga attityder, tvärsäkra åsikter – böcker intresserar mig inte.

– Då säger jag bara ”jaha” och rycker på axlarna, säger Borg-Sunabacka.

I den synbara likgiltigheten finns en liten antydning inbyggd, en antydning som snart blir som ett irriterande eksem som inte vill sluta klia: det måste

finnas en hemlig värld, ett hemligt boksällskap som man inte bara tycks sakna självklart tillträde till utan som reagerar på ens högljudda, uppkäftiga protester på värsta tänkbara sätt – genom att ge blanka katten i en. Outhärdligt!

Familjen viktig för läsintresset

Familjen står alltså i nyckelposition för utvecklingen av barnets läsvanor, men Borg-Sunabacka är ändå inte oroad över tonåringar som plötsligt tappar läslusten.

– Tonåren, jösses... Det är inte så konstigt om man tappar lusten att läsa just då. Det är så mycket som händer i kroppen och huvudet på en. Själv hade jag en ordentlig läspaus när jag var tretton–sexton år. Sedan hittade jag tillbaka till böckerna, för jag växte upp i ett hem där jag alltid hade tillgång till böcker, berättar Borg-Sunabacka.

Min skattkammare, Mumin-serierna, senare Allers-böcker. Kalle Anka varje söndag med pappa.

– Det var vår ritual. Kalle Anka kom på lördag, och på söndag läste vi den tillsammans med pappa, minns Borg-Sunabacka.

Någon diskussion om bra och dålig litteratur vill Borg-Sunabacka inte ge sig in på. Det är den individuella läsupplevelsen som avgör om en bok var bra eller inte. Man behöver inte nödvändigtvis vända sig till världslitteraturens klassiker för att få en bra läsupplevelse. En enkel tidningsnovell kan för någon vara exakt rätt läsning vid en viss tidpunkt i livet.

Könsstereotypierna i de traditionella pojk- och flickböckerna är kanske inte vad man vill att den

Monica Borg-Sunabacka har många tips för hur man kan öka barnens läsintresse: Ta med barnen till biblioteket, gör läsandet till högtidsstunder!

FOTO: CAROLA HARMAAKIVI

”

Det kan vara en trygghet för läsaren, det att man i stort sett vet vad boken innehåller och hur det kommer att gå.

växande generationen ska sörpla i sig, men å andra sidan är könsrollerna teman som man sedan kan samtala kring.

– Bokserierna har kritiserats, men en del av kritiken är oförtjänt. Det kan vara en trygghet för läsaren, det att man i stort sett vet vad boken innehåller och hur det kommer att gå. Det man ändå gör när man läser är att man övar upp sin läsvana, förklarar Borg-Sunabacka.

Samtidigt är det viktigt att man så småningom höjer ribban för den unga läsaren, att man erbjuder böcker med ett visst tugghetststånd.

– Litteratur är en konstform. Och där har självfallet skolan en viktig roll, säger Borg-Sunabacka.

Bokpaket och läsprojekt

Stadsbiblioteket i Jakobstad samarbetar intensivt med skolorna i staden. Bokpaketen till skolorna är numera en av bibliotekets viktigaste serviceformer. I praktiken handlar det om att biblioteket samlar ihop en låda med ett antal böcker som eleverna får läsa på egen hand, i grupp eller med läraren. Bokcirkelböckerna, i fem exemplar per titel, kan sedan användas för analys och diskussion i klassen. Bokpaketen har blivit mycket populära. År 2011 ingick det över 14 000 böcker i bokpaketen i Jakobstad.

Stadsbiblioteket har genom åren haft en mängd läsprojekt för barn och ungdomar. Ett exempel är *Pärmtoppen*. Där får deltagarna först rösta fram den bästa pärmbilden, utan att de ännu vet någonting alls om boken. Först därefter tar man itu med själva innehållet.

Varför läsa böcker?

Yvonne Hoffman, författare, Vasa:

”I böcker kan man läsa om andra platser och andra tider, man lär sig nya ord, man träffar människor och varelser av alla de slag – man lär sig om världen omkring.”

Carita Nyström, författare, Korsnäs:

”Jag citerar ur en av mina dikter:

FOTO: KARL-ALFRED NYSTRÖM

*Böcker gav mig tusen ögon,
ögon jag inte visste att jag ägde
Böcker brände sina glödande spår i mig.
Svindlande höjder, Fattigadel, Chitambo.”*

En annan lyckad satsning är läsprojektet *Förr i tiden hos oss*, där biblioteket samarbetade med barnkulturnätverket i Österbotten (BARK), Jakobstads museum och arktiska museet Nanoq. Eleverna i årskurs 5 fick läsa Wava Stürmers *Anita Andersson* (1988) och samtidigt lära sig om livet vid hemmafronten under kriget. Åttondeklassisterna läste *Klyftan* (1946) av Anna Bondestam. Temat var då inbördeskriget år 1918. Tidsresor, bokpaket, bokprat, författarbesök och gäster gjorde projektet levande och spännande.

Krävande genre

Barn- och ungdomslitteratur är en krävande genre för författaren. Själva upplägget blir en utmaning, då en vuxen skriver för en ung publik. Författaren har självfallet en bild av sina läsare, av dem som han eller hon skriver till, men ibland blir det fel ändå. Och den författare som tror att det räcker med att skriva om lurviga djur misstar sig kapitalt.

– En bra ungdomsbok har precis samma beståndsdelar som en bra vuxenbok, men huvudpersonen i boken ska förstås helst vara ung, förklarar Borg-Sunabacka. Många ungdomsböcker sätter fokus på problem och svårigheter, men det finns nog ljusare teman i böckerna också. Hela skalan behövs.

På finlandssvenskt håll skrivs det tämligen lite barn- och ungdomslitteratur och allt som skrivs är inte nödvändigtvis bra. Borg-Sunabacka lyfter fram Maria Turtschaninoff och Tove Jansson som sina egna favoriter. Yvonne Hoffmans spökhistorier får nackhåren att resa sig inte bara på unga läsare –

många av spökhistorierna fungerar lika bra på vuxna läsare.

Bland världsklassikerna finns det två verk som Borg-Sunabacka vill lyfta fram alldeles speciellt: *Huckleberry Finns äventyr* av Mark Twain och *Greven av Monte Cristo* av Alexandre Dumas.

– De är fullkomligt tidlösa.

Boktips kan man få genom att fråga på biblioteket. Tips på bra böcker kan man också hitta på webben. Den finländska sajten Boksampo.fi är ännu under uppbyggnad men innehåller redan nu mängder med intressant information om böcker och författare.

– Ytterligare en trevlig sajt som det lönar sig att titta in på är www.barnensbibliotek.se, tipsar Borg-Sunabacka. ■

Där folk småpratar trevliga ytligheter

Och jag tänker att jag snart vill åka norrut igen, dit där folk småpratar trevliga ytligheter som väder och kläder och kläder i väder och lokala små, ickefarliga nyheter. Lite ungdomar som slåss utanför hamburgargbaren på lördagar, mystiskt dödade katter och blomsterstölder i parken.

En gång för säkert tio år sedan smällde en bomb mitt i staden, men det var bara gärningsmannen som för ordentligt illa och motivet var konkurrens om knapp-tillverkning.

Jag minns att jag hade tänkt cykla och köpa en skiva efter skolan, men att jag inte orkade och råkade precis missa att cykla förbi bomben. Precis som alla andra.

Länge gick det rykten om en hand som någon hade hittat på ett tak.

Ur *Vad jag gjorde en höst* (2010) av Jenny Björklund

Jenny Björklund

Född: Jakobstad 1985

Bor: Pedersöre

Jenny Björklund debuterade år 2010 med romanen *Vad jag gjorde en höst*. Björklund hade dock redan år 2007 utmärkt sig i Arvid Mörne-tävlingen, där hon fick ett hedersomnämning.

Debutboken fick ett varmt mottagande. "Jenny Björklund skriver träffsäkert och hudlöst om den där obehagligt skavande känslan av att livet är det som pågår någon annanstans medan «jag» käkar mikrovärmd havregrynsgröt och borrar «mig» djupare och djupare ner i soffhörnet", skrev Marit Lindqvist på Radio Vega.

Ett fint mottagande fick också Björklunds andra bok, *Bara gå* (2012). "Ibland vill jag kasta ifrån mig boken och omfamna huvudpersonen", skrev Kira Nalin på Lysmasken, en webbplats för litteraturkritik.

Källor:

- Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 10.12.2012
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Svenska Yle, kulturen (<http://maritlindqvist.kulturen.fi/2010/09/16/jenny-bjorklund-vad-jag-gjorde-en-host/>), hämtad 10.12.2012
- Lysmasken.net: Som en film där man talar tjeckiska (www.kiiltomato.net/jenny-bjorklund-bara-ga/), hämtad 10.12.2012

Din klädsel var revolt

*Jag såg dig gå där
med jacka av svart hud,
och rivna byxor.
Återstoden av det bortrakade håret
reste sig över hjässan
en decimeter i protest.*

*Din klädsel var revolt,
du ville visa världen din protest,
mot allt som tryckte,
allt som slog ditt liv i bojar.
Ditt hem var staden
alltför stor för mig.
Jag kom från lugna vatten,
slätter och ödslighet,
jag kom ju norrifrån.*

*Här i norr är protesterna
inte lika öppna,
men de finns, det gör de säkert,
mot samhället och makten
som trampar på alla dem
som mist sin sammanbitenhet.*

Ur *I glasskärvernans rike* (1986)
av Eva-Stina Byggmästar

Eva-Stina Byggmästar

Född: Jakobstad 1967

Bor: Jeppo, Nykarleby

Eva-Stina Byggmästar är poet och bildkonstnär. Hon har kallats det svenska språkets Shakespeare, eftersom ingen annan har skrivit lika plumpet vilda och vackert sensuella kärleksdikter på svenska som hon.

Byggmästar debuterade bara 19 år gammal med diktsamlingen *I glasskärvernans rike*. Efter ytterligare tolv diktsamlingar gav hon år 2012 ut en samling essäer, *Min amatörbotaniska självbiografi*.

Det mest utmärkande i Byggmästars lyrik har ansetts vara den glädje som språket utstrålar. Med en humor som fritt ändrar tingens proportioner skapar Byggmästar en lekfull sagostämning i dikterna. Den österbottniska hemmiljön aktualiseras både i språket och i hänvisningarna till yttervärlden.

Eva-Stina Byggmästar har belönats med ett stort antal litteraturpris i Finland och Norden. År 2008 var hon nominerad för Augustpriset.

Källor:

- Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 30.11.2012
- Finlands svenska litteraturhistoria del 2, s. 284 (Svenska litteratursällskapet i Finland, 2000)
- Ellips förlag (www.anvianet.fi/ellipsforlag), hämtad 30.11.2012
- författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

FOTO: CAROLA HARMAAKIVI

Att bli författare

Vad ska man göra om man vill bli författare? Om man sitter och ruvar på en text som man tror är eller kunde bli ett manus till en riktig bok? Vad säger proffsen? Vad ska man tänka på? Hur ska man bära sig åt?

Två yrkesmänniskor i branschen – Heidi Jylhä vid förlaget Scriptum och Metha Skog vid förlaget Ellips – ger här tips och råd på vägen!

Heidi Jylhä, ordförande i litterära gruppen vid Förlags Ab Scriptum:

Om du vill bli författare är det två saker du behöver göra. Eller tre. Det första är att läsa, mycket. Det andra är att skriva, minst lika mycket. Det tredje är att hänga med – att iakttäta det som händer omkring dig, reflektera över det, snappa upp bitar av konversationer eller hur den där busschauffören ser ut när han inser att han måste nitbromsa för en ung mamma med barnvagn... Allt detta kan bli stoff i dina texter och är kanske just de detaljer som får din text att kännas unik och trovärdig.

Genom att läsa mycket och olika böcker från olika genrer får du en känsla för hur orden kan samverka, vad det är som gör att en historia fungerar och en annan inte. Hur karaktärer utvecklas och lever, hur vi som läsare kan se in i någon annan och förstå varför de gör som de gör, utan att författaren har skrivit ut det i texten. Du märker varför uttrycket "show, don't tell" är en grundprincip som gäller allt du vill skriva, oavsett om det är dikter, filmmanus eller deckare.

Om du vill skriva med penna på papper eller på dator eller tablet spelar ingen roll – så länge du skriver. Skriv mycket och skriv mer, allt du kommer på. Skriv om det du gillar och det som gör dig obekvämt, i alla tänkbara sinnesstämningar, alla tider på dygnet.

Skrivandet är ett hantverk. Av allt du skriver kommer kanske en tiondel att vara så bra att du känner för att visa det för någon annan. Bra så! Alla de där 900 skräporden krävdes för att 100 skulle bli riktigt, riktigt bra. Skrivandet är en process man måste mogna in i. Den är arbetsam och tålmodskrävande,

men samtidigt hisnande härlig när man plötsligt upptäcker att man skrivit något vidunderligt bra.

Om ditt mål är att ge ut dina texter i bokform ska du tänka i helheter. Det ska inte vara ett hoplock av texter, utan en tematisk helhet som är tillräckligt omfattande för att fylla en bok från pärm till pärm. Kanske är du redan på god väg med färdiga karaktärer, en handling som är intressant nog och ett berättarperspektiv som känns inspirerande och personligt för just dig.

Kanske går du med en tvingande lust, men inget tema att förlösa orden ur. Då är det bästa rådet att ha tålmod, och ögonen öppna. Fundera över din samtid, din personliga historia, vad som är viktigt för dig och får just ditt hjärta att klappa snabbare. Den förlösande faktorn kan bli en bild, en replik, något som händer på stan eller något du läser om i tidningen. Men det kan dröja innan det sker, så fortsatt skriva allt möjligt annat under tiden. Det kan ju hända att det är där i skrivprocessen som din *bok* framträder.

Lycka till!

Metha Skog, Ellips förlag:

Man kan ibland snabbt skriva en text som också är bra, men om man vill utveckla det mera till ett författarskap är skrivandet en långsamhetens kultur. Enskilda texter har fint värde i sig, men när man arbetar med manuskript är det genomarbetade helheter som man vill få fram.

Vad man vill säga är ju det viktiga och det är språket som är instrumentet att forma det med, att

Genom att läsa mycket och olika böcker från olika genrer får du en känsla för hur orden kan samverka, vad det är som gör att en historia fungerar och en annan inte.

Många får räkna med olika sorters nej, men att gå vidare från dem kan faktiskt föra en framåt i skrivandet.

ge stämning, rytm och fokus med, och att måla miljöer och tider med. Förutom berättelsen eller det tema som man valt, är det också den egna tonen och sättet att formulera som bygger en intressant helhet. Ett bra ordförråd ger mera att nyansera och beskriva med.

Det vilar mycket på att man läser själv, inte för att hitta någon att skriva likadant som, men det ger ett sammanhang att hitta sin egen röst och stil i, och kanske tankar som man inte visste att man hade. Läs gärna olika sorts litteratur, och både bra och dålig – en indelning som inte är så enkel att göra och intressant nog kan och får man ändra sig, och det i sig kan vara ett sätt att utvecklas som läsare, och skrivare.

En bok kan vara ointressant vid någon läsning men sen falla helt på plats vid en helt annan tid i ens liv – och tvärtom. Till det hör kanske också att i skrivandet, och i andra konstarter, har man nytta av allt man varit med om, också obehagliga saker, eller dumt som man gjort... Och det gör ju att ingenting är meningslöst om man kan ta det med sig och det kan få betydelse, kanske långt efteråt, man vet inte när och hur, men ofta som en bättre förståelsegrund.

Lusten att skriva är också nyfikenhet på vad man själv kommer att formulera och man får gärna ha öppenhet för det som finns samlat inom en och använda det, men utan att bli självupptagen i sina texter. Det är bra att hitta ett personligt tilltal, men att kretsa kring ett jag för mycket kan skuffa läsaren ifrån texten, eller tråka ut om det inte berör.

Med en text som känns färdig är det ännu guld värt att ta till sig vad en kompis eller en bra lektör kan

ha för kommentarer. Inte för att någon skulle vara bättre på texten ifråga utan för att den ser på den med nya ögon, medan man själv ofta är så inne i den att det är svårt att läsa den "utifrån". Det kan vara om sådant som ännu borde strykas och något som kanske fattas, eller om man har någon ovana som man inte själv ser, t ex formuleringar eller ord som man använder för ofta.

När man är som otåligast är ödmjukhet ändå en bra hållning. Det är inte lätt att bli publicerad, och om man blir det kan det ta lång tid innan boken kommer ut. Många får räkna med olika sorters nej, men att gå vidare från dem kan faktiskt föra en framåt i skrivandet. Också etablerade författare har fått back på texter och sen varit tacksamma för motståndet. Det är alltså bra att tåla saklig kritik och ta den till sig också medan man går sin egen väg och söker sin röst i skrivandet.

Att få texter publicerade behöver inte alltid vara det viktigaste, skrivandet som sådant kan ge mycket som man kan ha nytta av i flera sammanhang.

Det finns olika sätt att skriva och det egna blir nog det som fungerar bäst. En del behöver skriva snabbt och mycket och sen gå tillbaka och arbeta mera med detaljer, medan andra mera långsamt skriver sig framåt.

Det är ju viktigt att ha ett bra språk men det behöver inte låsa skrivandet och en viktigt del av processen är bearbetningen av texten och där kan man göra mycket ännu för att få texten att kännas riktigt färdig på bästa sätt. ■

Handböcker för kreativt skrivande – ett axplock

Det finns mängder med handböcker i kreativt skrivande på biblioteket. Här kommer ett axplock:

Malmsten, Bodil: Så gör jag (2012)

Handbok med erfarenheter, verktyg, råd, tips, goda exempel och avskräckande. Författaren delar med sig av sin arbetsprocess inklusive den helvetesperiod som ingår. Om hur man kommer fram till tonen och strukturen, om jobbet med förstameningar, om ord, skiljetecken, korrektur, om att sitta rätt och om att läsa för att lära. Personliga erfarenheter från ett långt skrivarliv.

Lindbom, Tomas:

Skriv – för att bli läst! (2011)

Boken ger dig grunderna i professionellt skrivande och är till för dig som skriver utan att vara utbildad författare eller journalist. Du lär dig bygga en text som blir tydlig och engagerande. Du lär dig att konkretisera och berätta istället för att bara informera torrt och tråkigt. Du lär dig övertygandets konst och att använda en text för att bygga relationer.

Eklund, Jenny: Skriv ditt liv

– handbok i livsberättande (2011)

En inspirerande handbok för den som drömmer om att dokumentera sitt liv, för egen del eller för barn och släktingar. Full av handfasta råd om att börja och avsluta, om att bygga upp och strukturera och med många frågor och tips som underlättar processen att

forma den egna livsberättelsen. Användbar för alla presumtiva livsberättare vare sig man vill skriva på egen hand eller tillsammans med andra.

Lagerwall, Katarina:

Konsten att skriva en bästsäljare (2011)

Hur skriver man en bästsäljare? Författaren ger en inblick i skrivandets hantverk och beskriver hur bokbranschen fungerar. Tips och råd från några av Sveriges mest lästa författare, men också råd från förläggare och andra experter om hur man bäst paketerar sitt manus för att få det antaget och hur man bäst marknadsför sin bok.

Holmgren, Susanne: Dina ord, dina berättelser – handbok för vana och ovana skrivare (2011)

Inspirerande, kunnigt och pedagogiskt skriver Susanne Holmgren om hur alla kan ta sig an sitt skrivande och utveckla det efter egen ambition och förmåga. Boken kan användas av såväl nybörjaren som den erfarne författaren, och den kan med fördel användas som uppslagsbok av den som vill hämta kunskap kring frågeställningar som är aktuella i det egna skrivandet.

Bondeson, Sören: Konsten att döda – så skriver du en kriminalroman (2011)

En handbok i hur man skriver en kriminalroman. Författaren har i nästan tjugo års tid arbetat som lärare

i litterär gestaltning med särskild inriktning på hur man skriver kriminalromaner.

Birgitta Boucht: Det brinner en eld. Inspirationsbok för skrivare (2000)

Källor:

- ▶ Vasa stadsbibliotek (<http://bibliotek.vasa.fi>)
- ▶ Adlibris (www.adlibris.com)

Bli författare?

Yvonne Hoffman, författare, Vasa:

Man ska lyssna och titta och i synnerhet läsa. Man kan undersöka vad det är som gör en bok rolig eller spännande. Man kan fråga sig själv: vad är det som gör att jag tycker om eller inte tycker om den här boken – och så försöker man göra på samma sätt, eller så aktar man sig för att göra på samma sätt.

Carita Nyström, författare, Korsnäs:

*LÄS – LÄS – LÄS.
SKRIV – SKRIV – SKRIV.*

Är det någonting du saknar?

Hon tog mod till sig och berättade i korta, avbrutna satser, åtföljda av livliga åtbörder, att hon sagt upp sig på sin tjänst, att hon snart skulle sluta där, men mötet med Helling förteg hon. Det var någonting som sade henne att hon helst borde undvika att tala om det. I stället sade hon sig ha fått en ny plats på Eka och hon trodde nog den skulle passa henne bra.

Det uppstod en mycket lång paus efter det hon slutat.

Ragnar vände sig, fortfarande stående, i riktning mot den plats, där Marianne satt, men han såg inte på henne. Han tog fram en cigarrett och tände den långsamt. Han rökte tyst en stund och Marianne kunde räkna ända till fem långa bloss, innan han frågade:

"Du menar alltså att du lämnat din plats för att taga ett arbete som är någonting ytterst vagt och obestämt, som du inte vet någonting om ännu?"

"Ja, så är det ju."

"Är det någonting du saknar i det liv du för här? Saknar du spänning? Tycker du livet flyter för lugnt i vår lilla stad?"

Ur *Du skall icke hava lust* (1944) av Runa Cronström

Runa Cronström

Född: Vasa 1915

Död: Uppsala, Sverige 1994

Runa Cronström var keramiker, konstnär och författare. På 1930-talet studerade hon på Centralskolan för konstflit i Helsingfors (numera Aalto-universitetets högskola för konst, design och arkitektur).

Under perioden 1938–1945 skrev hon tre romaner av flickbokscharaktär, av vilka den mellersta – *Du skall icke hava lust* (1944) – marknadsfördes av förlaget som trevlig förströelse-litteratur.

Cronström gifte sig år 1944 och flyttade något år senare till Karlskrona i Sverige, där hon fick anställning som formgivare och porslinsmålare på Karlskrona Porslinsfabrik. När fabriken lades ner år 1968, flyttade Cronström till Röbo utanför Uppsala, där hon avled i december 1994.

Källor:

► Författardatabasen Brösttoner
(www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

► Signaturer.se (www.signaturer.se/Sverige/RunaCronstrom.htm), hämtad 28.9.2012

White Trash

*Sitter och lyssnar
på mina vinyl
grafenwalder och spöken
i skallen.*

*Mmmmmm...
kultureliten
och jag vill inte läsa
en enda satans dikt
på svenska dagen.*

*Uppradade och förväntansfulla
på sina plaststolar*

*jag är bortrest
tyvärr*

*Ni kan ragga upp varandras ballar
sjunga modersmålets sång
med öppna gylfar*

*Jag ligger hemma
och spelar tamburin.*

Ur *Tango för babianer* (2005) av Bosse Hellsten

Bosse Hellsten

Född: Karleby 1978

Bor: Helsingfors

Bosse Hellsten vann första pris i Arvid Mörne-tävlingen år 2004 och debuterade året därpå med diktsamlingen *Tango för babianer*.

Dikterna imponerade. "Det är fullt ös i Hellstens bok", skrev recensenten Arne Toftegaard Pedersen på webbsajten Lysmasken. Författarkollegan Katarina Gäddnäs skrev: "Här finns en driv och en energi som är förförande, uppmuntrande, medryckande. — Han driver med poetrollen, med hela etablissemang, men också med sig själv. Dikten känns nämligen också väldigt äkta. Här finns vrede, ångest, lyckorus som inte bara är poser."

Bosse Hellsten har studerat filosofi. Om sig själv säger han: "Jag är född i Karleby och bor i Helsingfors. Jag skriver dikter på en gammal skrivmaskin. Maskinen är en Olympia, skrivmaskinernas Toyota Corolla. Jag har två barn."

Hellsten har senast varit aktuell med diktsamlingen *Solen dänar på* (2011). Diktsamlingen *Eldorado* utkommer på hösten 2013.

Källor:

- Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 29.11.2012
- Lysmasken (www.kiiltomato.net/knapparen/hellsten-bosse/), hämtad 29.11.2012
- Ny Tid (<http://nytid.huset.fi/arkiv/artikelnt-684-8359.html>), hämtad 29.11.2012

På natten är det annorlunda

Och jag kan äntligen gå ner i torggrottan. Äntligen, säger jag, för då visste jag ännu inte vad som väntade mig.

På dagen är det full belysning på parkeringsplanen, människor rör sig över det stora golvet, bilar kör in och ut och popmusiken skvalar ur högtalare.

På natten är det annorlunda.

Ur "Torggrottan", i novellsamlingen *Pojken i dimman* (2006)
av Yvonne Hoffman

Yvonne Hoffman

Född: Helsingfors 1941

Bor: Vasa

Yvonne Hoffman är filosofie magister i nordiska språk och franska. Fram till år 1997 arbetade hon som lektor vid Vasa universitet. Sin första bok, barnboken *Johan 7 år*, gav hon ut år 1977.

Hoffman skriver huvudsakligen för barn och ungdom men har gett ut också ett antal vuxenböcker. En del av hennes verk finns översatta till finska och danska. Hon har dessutom skrivit och redigerat läroböcker för låg- och mellanstadiet. Hoffman har belönats med ett flertal litteraturpris, bl a Hugo Bergroth-priset år 1999 och statens litteraturpris för barn- och ungdomskultur år 2003.

Yvonne Hoffman har senast varit aktuell med boken *Det förlorade paradiset. Tretton skymningsberättelser* (2011).

Källor:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Wikipedia: Yvonne Hoffman (http://sv.wikipedia.org/wiki/Yvonne_Hoffman), hämtad 29.11.2012
- Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 29.11.2012

Skräcken bygger snarare på en antydd fara än på en realistisk skildring

Spökhistorier är författaren Yvonne Hoffman särskilt bra på. Dem berättar hon så skickligt att de, trots att de flesta är skrivna för unga läsare, får nackhåren att resa sig också på vuxna.

Dagens skräcklitteratur har sina rötter i den skräckromantiska strömningen i England och Tyskland i slutet av 1700-talet. Skräck- och spökhistorierna är dock betydligt äldre än så. Övernaturliga inslag förekommer i gamla myter, legender, dramer, romanser och muntligt återberättade sagor. William Shakespeare bjöd t ex gärna sin publik på skräckeffekter. Även om vetenskapligt belägg saknas, är det inte helt orimligt att anta att folk alltid har berättat spök- och skräckhistorier för varandra, för att roa eller för att skrämmas. Tron på spöken har nämligen existerat i alla kulturer, genom alla tider. Spöken är i själva verket folktrons mest allmänna föreställning, den om de dödas kontakt med de levande.

Ett spöke är enligt folktron anden av en människa som levat och dött på den plats som hemsöks. Spöket vill endera uträdda något eller träffa någon.

Den som vill skriva en skräckhistoria behöver ingalunda ty sig enbart till spöken. Bara den nordiska folktron bjuder på ett fantasieggande galleri av olika dödsväsen: gengångare, gastar och myllingar.

En gengångare är en nyligen avliden som inte får ro förrän en oförrätt har rättats till. Gengångaren visar sig för sina anhöriga i en gestalt som de känner igen. En gast är också den en rolös ande, men till skillnad från gengångaren är den anonym och de-

moniserad. En mylling är en gengångare av ett nyfött barn som dräpts av sin mor.

Den skräckromantiska litteraturen slog igenom tillika med en ny naturuppfattning och ett nyvaknat intresse för medeltiden. Skräckromantiken som genre ansågs tidigare vara en reaktion mot upplysningstidens förnuftsdyrkan. Numera anser man dock att den bör uppfattas som en reaktion mot samtidens sentimentala litteratur. De gotiska författarna reagerade på det triviala i familjromanen och ville tillfredsställa läsarnas behov av någonting extra, av någonting utöver det vanliga och vardagliga.

Den första gotiska romanen anses vara *The Castle of Otranto* av Horace Walpole (1764). Boken handlar om en medeltida släktfejld där den rättmätige arvingen småningom får sitt arv. Det nya i romanen är de övernaturliga inslagen och miljöskildringen, inte intrigen i sig. Den gotiska byggnaden intar en central plats i skildringen.

Mary Shelleys *Frankenstein* (1818) är den gotiska roman som klarat sig bäst genom historien. I boken har det gotiska slottet bytts ut mot ett laboratorium, medan den grymme slottsherren har fått stiga åt sidan för den galne vetenskapsmannen.

Det som alla skräckromaner har gemensamt är självfallet skräcken. Dels skildrar böckerna skräckfyllda händelser och upplevelser, dels framkallar de skräckkänslor hos läsarna. Vissa ingredienser återfinns i snart sagt alla skräckromaner: skrämmande byggnader, övernaturliga skeenden, ett stereotyp

persongalleri och en suggestiv, spänningsskapande berättarteknik. Böckerna handlar om människans maktlöshet inför något hon varken kan besegra eller fly. Skräcken bygger snarare på en antydd fara än på en realistisk skildring av en verklig situation.

Skräckromaner brukar utspelas i en kuslig miljö: en gotisk borg, ett ödligt landskap, en underjordisk krypta – eller varför inte en parkeringsgrotta som i Yvonne Hoffmans spökhistoria. När de onda makterna träder fram under våldsamma ovädersnätter, bildar de spöklika miljöerna en effektiv bakgrund.

Den som vill läsa ytterligare spökhistorier från Österbotten kan gärna leta fram Tiina Hietikko-Hautalas *Andarnas stad – spökhistorier från Vasa* (2009). I boken kan man läsa om bl a konsulinna som alltså håller fester, om hotellgäster som inte har vett att checka ut och om gastar på gravgården. En av berättelserna handlar om spöket på Brändö bibliotek.

Källor:

- ▶ Marander-Eklund, Lena: Spöken och gengångare. Föreläsningsmaterial, Åbo Akademi (2009)
- ▶ Leffler, Yvonne: I skräckens lustgård. Skräckromantik i svenska 1800-talsromaner. Litteraturvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet (1991)
- ▶ Klintberg, Bengt af: Gasten i svensk folktradition. Stockholm: Institutet för folklivsforskning (1973)
- ▶ Östling, Per-Anders: Spöken, medier och astrala resor. Övernaturliga upplevelser, folktro och alternativa världsåskådningar i våra dagars Sverige. Uppsala: Dialekt och folkminnesarkivet i Uppsala (2012)

Ska man hålla på Valmet eller Zetor?

Det finns män och så finns det karlar.

I Österbotten upphör man vara pojke vid femton års ålder, när man blir konfirmerad och uppnår den lagliga åldern att köra traktor. Här är Gud och staten överens: vid femton års ålder är en pojke redo att ta ställning till de största frågorna. Vill man med Guds hjälp visa den kristna tron i sitt liv? Och ska man hålla på Valmet eller Zetor?

Ur "Kurts lag och den svärfångade österbottniska manligheten" av Kaj Korkea-aho, i antologin *Extremt platt & otroligt nära* (2010)

Kaj Korkea-aho

Född: Esse, Pedersöre 1983

Bor: Helsingfors

Kaj Korkea-aho är författare, komiker och kolumnist. Han har studerat svenska och litteraturvetenskap och debuterade år 2009 med romanen *Se till mig som liten är*. Debutboken uppmärksammades bl a med pris av Svenska litteratursällskapet.

Som ena halvan av humorduon Pleppo Toy har Kaj Korkea-aho gjort hundratals sketcher för radio, TV och teater, bl a i radioprogrammet Radio Pleppo och föreställningen *Pleppo LIVE! – Välkomna till mommos!* på Wasa Teater. Tillsammans med Ted Forsström skrev han år 2011 *Pleppoboken* och tilldelades Svenska Kulturfondens framtidspris år 2012. Korkea-aho har senast varit aktuell med romanen *Gräset är mörkare på andra sidan*.

Om sig själv skriver Korkea-aho: "Jag är en ung man som då och då livar upp ett anspråkslöst yttre med tämligen iögonenfallande skor."

Källor:

► Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 29.11.2012

► Kaj Korkea-aho: En blogg som är liten och beige (<http://kaj.ratata.fi>), hämtad 29.11.2012

► Författardatabasen Bröstoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Sedan läste jag min första dikt!

I folkskolan

lärde jag mig

läsa!

Lisa ser en å.

Lisa ser ner i ån.

Se, mor, sa Lisa,

en å.

Sedan läste jag

min första dikt!

Dagarna liknar varandra

som bär

denna mening

imponerade så

att jag redan då

älskade poesi

och

beslöt

att bli en

poet.

Ur *Ord är regn* (1998) av Gun Nygren

Gun Nygren

Född: Lappfjärd 1962

Död: Lappfjärd 1997

Gun Nygren var författare och konstnär. Hon studerade bildkonst och fotografi vid Svenska konstskolan i Nykarleby år 1983–85. I sina tre diktsamlingar *Trädammans famn*, *I mina hemliga gårdar* och *Gudarnas rum* förenade hon fantasi, saga och tragik och en spröd ton med galghumor. Nygren publicerade även en sagobok med egna illustrationer.

En urvalsvolym med en avdelning tidigare opublicerade dikter från år 1994–1996 gavs ut efter poetens död.

Källa:

► Författardatabasen Brösttoner
(www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Skrivtävlingar, ett sätt att börja!

Har du kommit lite längre i ditt skrivande? Vill du känna dig för om dina texter är bra, på riktigt? Då är det kanske ingen dum idé att delta i en skrivtävling!

Arvid Mörne-tävlingen

Arvid Mörne-tävlingen ordnas av Svenska folkskolans vänner (SFV). Syftet med tävlingen är att främja intresset för skönlitterärt författarskap. Tävlingen gäller vartannat år dikter, vartannat år noveller. År 2013 handlar tävlingen om noveller.

Arvid Mörne-tävlingen utlyses i oktober. Tävlingsstiden går ut i mitten av januari och prisutdelningen sker i maj.

Vem som helst som inte ännu fyllt 30 år kan delta i tävlingen. De bästa skribenterna får sina texter utgivna i en antologi. Dessutom utdelas penningpris.

Solveig von Schoultz-tävlingen

Solveig von Schoultz-tävlingen ordnas även den av Svenska folkskolans vänner. Tävlingen är avsedd för personer som har fyllt 30 år. Precis som Arvid Mörne-tävlingen handlar Solveig von Schoultz-tävlingen vartannat år om dikter, vartannat år om noveller.

Tävlingen utlyses i januari. Tävlingsstiden går ut i mitten av april och prisutdelningen sker i september. De bästa skribenterna kan emotse penningpris och utgivning.

Vill du veta mera? Närmare information om bägge tävlingarna finns på SFV:s webbsida: **www.sfv.fi**.

Andra tävlingar

Det ordnas mängder med skrivartävlingar i Svenskfinland och Sverige. Svenska litteratursällskapet ordnar t ex vart tredje år (nästa gång år 2016) en essätävling, Hans Ruin-tävlingen.

Titta efter på bibliotekens sajt Boksampo.fi (**www.boksampo.fi**) vad som är på gång! Kolla också vad som är på gång hos Svenska Österbottens litteraturförening (**www.litteratur.fi**)!

Det kan löna sig att googla t ex på sökorden skrivartävling, skrivtävling, lyriktävling, poesitävling, novelltävling, romantävling och se vad som dyker upp.

Färdigt manus?

Om du har ett manus som du tycker är så bra att det kunde bli en bok, kan du självfallet vända dig direkt till ett förlag, t ex något av de här:

- ▶ Schildts & Söderströms: **www.sets.fi**
- ▶ Scriptum: **www.scriptum.fi**
- ▶ Ellips (poesi, kortprosa, genretänjande former, essäistiska texter): **www.anvianet.fi/ellipsforlag**
- ▶ Labyrinth Books: **www.labyrinthbooks.fi**

Kom ihåg att tröskeln till att få sitt manuskript antaget på ett förlag är mycket hög! Det finns otaliga exempel på bra författare som fått sitt manus refuserat i början av författarkarriären. ■

Litteratur i skolan?

Vill ni jobba djupare med litteratur och skrivande i er skola? Vill ni bjuda in författare till skolan för att tala om sitt arbete och sina böcker?

Svenska kulturfonden och Läscentrum erbjuder understöd för just sådan verksamhet!

Svenska kulturfonden: Kultur i skolan

Svenska kulturfonden ger skolorna möjlighet att integrera konst och kultur i skolarbetet. Den fortlöpande stödordningen *Kultur i skolan* riktar sig till alla finlandssvenska skolor, från den grundläggande utbildningen till andra stadiets utbildning, samt till svenska språkbadsgrupper i finska skolor.

Kultur i skolan innebär att skolan och en kulturarbetare gemensamt planerar ett kulturpaket, som består av tio undervisningstimmar. Kulturarbetaren bör samarbeta med minst en lärare.

Svenska kulturfonden beviljar ett bidrag på 500 euro för ett kulturpaket. Bidraget ska i sin helhet användas till kulturarbetarens arvoden. Andra kostnader, t ex reseersättningar eller material, bekostas av skolan. För att täcka de kostnaderna kan skolan hämta in projektbidrag t ex av en föräldraförening.

I Kulturfondens databas på webben (www.kulturfonden.fi/sv/ansokningar/fortlopande/kulturpaket/) presenteras kulturarbetare som kommer från ett brett fält inom konst och kultur och som alla är intresserade av att jobba i skolan. Skolan kan anlita en kulturarbetare också via sina egna kanaler.

När skolan har valt kulturarbetare och planerat kulturpaketet klart, görs en penningansökan på webben. Ansökan kan lämnas in när som helst under året. Det lönar sig att söka i god tid – behandlingstiden är ungefär en månad. Ansökan ska göras innan kulturpaketet ordnas. Bidrag beviljas nämligen inte för avslutade projekt.

Stödet för ett kulturpaket i skolan är alltså 500 euro för cirka tio undervisningstimmar.

När projektet är slutfört, ska skolan lämna in en redovisning till Kulturfonden. En skola kan få högst fyra kulturpaket under ett läsår.

Kultur i skolan gäller inte enskilda författarbesök i skolorna. Bidrag för författarbesök kan sökas via Läscentrums projekt *En författare till varje skola* (se närmare information nedan).

Läs mera: www.kulturiskolan.fi

Läscentrum: En författare till varje skola

Projektet *En författare till varje skola* är öppet för alla grundskolor i Svenskfinland. Projektet går ut på att finlandssvenska författare besöker skolor och berättar om sitt arbete och sina böcker. Författarna brukar också dela med sig av sin egen läs- och uppväxthistoria.

Ett personligt möte med en författare har direkt samband med barns och ungas läsintresse. Läsning är grunden för ett rikt ordförråd, underlättar inläringen i många skolämnen och stöder barns och ungas emotionella utveckling.

Eleverna är välkomna med synpunkter och frågor. Det är önskvärt att klasserna i förväg bekantar sig med något av det författaren har skrivit. Då blir det roligare och mer givande för alla parter: eleverna, författaren och läraren.

Skolans självriskdel är 1 euro per elev. Övriga kostnader (arvoden, resor och eventuell övernattning) täcks av bidrag från projektet.

Läs mera: www.lukukeskus.fi

Smutsbruna hipsterkalsare i frotté

I tamburens helfigurspegel är jag jävligt snygg. Hemma i en låda med gamla kläder hittade jag i våras ett par av farsans gamla kalsonger som jag tog, för de var så läckra. Smutsbruna hipsterkalsare i frotté med gula kanter runt benen och pisshålet. Dem har jag på mig nu.

Ur *Hyperventil* (2001) av Mathias Nystrand

Mathias Nystrand

Född: Purmo, Pedersöre 1978

Bor: Vörå

Mathias Nystrand debuterade år 2001 med romanen *Hyperventil*. Tre år senare kom romanen *Doften i en Wartburg*, där varje sida avgav en omisskännlig lukt av tvåtaktsavgaser. Jakobstads Tidning skrev då: "Nystrands prosa flyter lätt. Uppslagen och de galna infallen kommer fortare än en gris blinkar och berättelsen tar ibland de mest vansinniga vändningar. Lite av en hemtappad Mikael Niemi blandad med de ryska humoristerna när det löper som bäst."

År 2007 kom boken *En byggares bekännelser*, som handlar om etnofestivalen Faces. År 2009 gav Nystrand ut det semivetenskapliga verket *Antikvariatshandlaren i Visby och andra berättelser. Patafysik, Claes Hylingers hemliga sällskap och intellektuell karnevalism*.

Mathias Nystrand är för närvarande Svenska litteratursällskapets gäst i författarbostaden Abrams i Vörå.

Källa:

► Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 29.11.2012

Två dagar i veckan öppnades dörrarna till detta paradiset

Nio år gammal får jag tillträde till mitt livs första bibliotek: skolbiblioteket vid Vasa svenska samskola. Det ligger i skolbyggnadens andra våning mittemot lärarrummet. Det är inte stort, cirka fem gånger sju meter, men tre av rummets fyra väggar är tapetserade med bokryggar i rött, grönt, brunt och svart – hemlighetsfullt lockande. Väggen mittemot ingången har två fönster och mellan dem står bibliotekariens, modersmålslektorns, skrivbord. Där tar hon emot och delar ut de eftertraktade böckerna. Hon sitter i motljus, medan ljuset faller in på de mest begärliga hyllavdelningar för mig: väggen till höger med ungdomsböcker och väggen till vänster med reseskildringar. Två dagar i veckan öppnades dörrarna till detta paradiset. För mig, som kom från en om inte boklös så dock bokfattig familj, var detta rum det förlovade landet, som alltid badade i ett förklarat ljus.

Ur *Att öppna en bok. Essäer* (1999) av Carita Nyström

Carita Nyström

Född: Vasa 1940

Bor: Korsnäs

Carita Nyström debuterade år 1975 med debattboken *Denna värld är vår. Handbok i syster-skap*, som hon skrev tillsammans med Birgitta Boucht. Hon har därefter gett ut bl a lyrik, essäer, noveller och romaner.

År 1991–93 var hon länskonstnär i litteratur i Österbotten. Tillsammans med sin man Erik Ågren har hon drivit förlaget Hantverk i Korsnäs. År 2006 medverkade hon tillsammans med bl a Ralf Andtbacka i antologin *Interland. Sex steg under vatten*. Interland-projektet mellan författare i Österbotten och författare i Yorkshire i Storbritannien fortsätter alltså. År 2013 ger Nyström dessutom ut en bok med trädgårdshistorier, *Det börjar med ett frö*.

Carita Nyström har sedan år 1996 verkat som ordkonstlärare för barn och vuxna. Hon medverkar i referensgruppen för litteraturprojektet Brösttoner sedan år 2005.

Läs intervju med Nyström på sidorna 34–39!

Källa:

► författardatabasen Brösttoner
(www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Besök Finlands biblioteksmuseum – i Vasa!

Det första allmänna biblioteket i Finland inrättades i augusti 1794 i Vasa. Det var medlemmar av Vasa hovrätt med hovrättsrådet Olof Langenstein i spetsen som tog initiativet och anhöll om behörigt tillstånd hos kungen.

TEXT & FOTO: CAROLA HARMAAKIVI

”För eget nöje och tidsfördrif”, stod det i ansökan om initiativets syftemål. Biblioteket kan för de grundande medlemmarna ha varit just det – nöje och tidsfördrif – men det var knappast ändå deras enda motiv. Det är troligt att ansökan medvetet formulerades så oskyldigt som möjligt för att inte samhällsomstörtande motiv skulle kunna misstänkas. Franska revolutionen var i färskt minne och mordet på kung Gustaf III låg bara två år tillbaka i tiden. Böcker kunde innehålla farliga idéer.

Något slutet lässällskap var det inte fråga om, enligt ansökan: ”För at kunna efter hand öka denne

samling har Sällskapet äfwen tillåtit andre af Stadens invånare, at i läsningen deraf emot lindrig afgift deltaga.”

Det var stora, omvälvande principer som omsattes i verkligheten i Vasa under en tid då böcker var gränslöst dyra och endast de mycket rika kunde köpa sig en bok. Då inrättades en institution där vem som helst av stadens invånare, oavsett samhällsklass eller förmögenhet, kunde låna böcker, först mot en liten avgift, senare gratis.

Läsebiblioteket var en produkt av upplysningstiden. Upplysningens viktigaste idé var tron på människans förnuft. Eftersom alla människor hade förmågan att tänka själva, skulle man inte okritiskt svälja det som makthavarna hävdade. Man behövde inte ens tro på kyrkans läror. En annan viktig upplysningsidé var att samhället utvecklades bäst av fria och jämlika människor, tillsammans.

Upplysningstidens ideal gav upphov till en ofantlig läslust. Läsiintresset gick ut på att ta reda på, att vidga vyerna, att lära sig mer om världen och samhället, om främmande länder, vetenskap och historia. Som svar på människornas stora behov av kunskap och för all del också förströelse inrättades under andra hälften av 1700-talet bibliotek på olika håll i västra och norra Europa samt i Nordamerika.

De första biblioteken i Finland grundades alla på västkusten: i Vasa, Åbo, Karleby, Torneå och Nykarleby. Helsingfors fick sitt första bibliotek så pass sent som år 1819.

Det är ingen slump att det blev så. Det historiska landskapet Österbotten var i slutet av 1700-talet och

i början av 1800-talet den mest utvecklade regionen i Finland. Tidens förmögaste borgare var då hemmahörande inte i Åbo, Helsingfors eller Viborg utan i Vasa och Karleby. I Österbotten tillämpade man redan då en någotsånär fri marknadsekonomi i stället för den tidigare förhärskande statsstyrda merkantilismen. Marknadsekonomin hade gett människorna en framtid, ett mål att sträva efter. Det gav i sin tur upphov till en enorm kunskapsörst, en läslust som krävde tillgång till ett bibliotek.

Samlingarna i Vasa läsebibliotek bestod av allt från en karta över Polynesien till verk av upplysningsfilosoferna, främst Montesquieu. Biblioteket ägde även porträtt och kopparstick.

Läsebibliotekets verksamhet tynade bort under 1800-talet till följd av den stränga ryska censuren. Biblioteket avslutade sin verksamhet år 1845 och de böcker som då fanns kvar auktionerades ut.

Vasa stadsbibliotek har idag trettio böcker kvar från Läsebibliotekets samlingar. Böckerna finns deponerade vid Finlands biblioteksmuseum i Vasa.

Källor:

- Finlands biblioteksmuseum, www.suomenkirjastomuseo.fi (hämtad 9.1.2013)
- Vasa stadsbibliotek-landskapsbibliotek: Specialsamlingar, <http://bibliotek.vaasa.fi/specialsamlingar> (hämtad 9.1.2013)
- Wikipedia: Upplysningstiden, <http://sv.wikipedia.org/wiki/Upplysningstiden> (hämtad 9.1.2013)
- Heikki Ylikangas: Sattuma vaiko selviö. Miksi Suomen kirjastolaitos sai alkunsa Vaasassa 1794? Festtal vid biblioteksväsändets 200-årsjubileum 9.9.1994 i Vasa, www.tritonia.fi/sukkula/juhlakirja/sattuma.html (hämtad 9.1.2013)

Lika gärna kunde det ha varit han som åkte fast

Återigen kom morgonens oros känsla tillbaka. Den smög sig på och lade sig i trakten av mellangärdet, gnagde där och upptog tankarna och hindrade honom från att känna sig riktigt glad över varken födelsedagen, den nya racketen eller backhandsdriven. Han visste att oron berodde på att Harald kommit tillbaka. Harald Vesterinen, som borde sitta på anstalt någonstans i Österbotten. Det var flera som hade sett honom utanför discot i lördags. Med Harald följde alltid en massa bråk och Kim hade en känsla av att han inte skulle komma lika lätt undan nu som i våras.

Då hade han klarat sig, mera tack vare tur än skicklighet, mera tack vare Nalle och tennisen än för att han skulle ha haft vett i skallen att hålla sig borta från Harald och hans gäng. Lika gärna kunde det ha varit han som åkte fast.

Ur *Matchboll* (1988) av Jörgen Rönnback

Jörgen Rönnback

Född: Vasa 1946

Bor: Pargas

Jörgen Rönnback är politices magister och lärare inom det fria bildningsväsendet. Han har även studerat historia och medicin. Under cirka två decennier arbetade han som planeringssekreterare vid Pargas stad. Han är en ivrig seglare och har under långa perioder undervisat blivande båtfolk i konsten att navigera.

Rönnbacks första bok, ungdomsboken *Farligt farvatten*, kom ut år 1987. Han har sedan dess skrivit ytterligare två ungdomsböcker samt en novellsamling. Senast var han aktuell med den historiska romanen *Löparen* (2011).

Källor:

- Föfattardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Ett stycke finlandssvensk litteraturhistoria (Sahlgrens förlag Ab, 2001)

Det som syntes bäst var dödskallarna

Giftrummet låg längst inne. Dörren var vit och hade fått ett par långa sprickor i panelen, sprickor genom vilka lukten av dödskallar och svalt mörker kunde tränga ut i det varma, bländande växthuset.

Jag brukade stå med näsan mot dörren och sniffa. Det fanns inget lås, men du hade sagt att jag aldrig fick gå in dit på egen hand. Tillsammans med dig fick jag ibland följa med, du plockade och skakade om och hällde och blandade medan jag stod mitt på cementgolvet och spanade upp mot hyllorna. Glasflaskor och pappkartonger trängdes längst nere, sen kom hyllan med sprutor och bälgar, och högst uppe, alldeles under snedtaget, stod plåtburkarna. Vita, blå och röda etiketter glödde i dunklet, men det som syntes bäst var dödskallarna. Tomma ögonhålor, grinet, korslagda benknotor, alltid längst nere på etiketten.

Mot lössen, sa du. Jag undrade varför lössen måste dö. Du skrattade och sa att den som ville föda upp löss gärna fick göra det, men i så fall inte i ditt växthus. De är alldeles för hungriga, sa du, de äter upp hela pengan.

Ur "Röik", i novellsamlingen *Syster måne* (2001) av Peter Sandström

Peter Sandström

Född: Nykarleby 1963

Bor: Åbo

Peter Sandström är författare och journalist. Han debuterade med novellsamlingen *Plebejerna*, som blev enhälligt lovordad som en övertygande debut. Några år senare kom novellsamlingen *Syster måne*. Novellerna handlar om relationer mellan människor som står varandra nära eller borde göra det. I berättelserna behandlas mörka samtidsmotiv på ett expressivt och laddat språk.

Ett liknande grepp, med ett djupnande perspektiv på samhället, är vad som utmärker romanen *Manuskript för pornografiska filmer* (2004). Med obarmhärtig konsekvens avslöjar Sandström maktstrukturer som leder till våld i maskulinitetens tecken.

I sin senaste bok, novellsamlingen *Till dig som saknas* (2012), skriver Sandström om manlighet på ett ömt, skört och rått sätt. Han har med sina fem böcker blivit känd för att vara en dyster, rolig, brutalt ärlig och ständigt sökande skildrare av den finländske pojken och mannen.

Källor:

► Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 29.11.2012

► Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Överskottsfolket flyttade bort

Min fars släkt hör hemma i Larsmo. Förr var familjerna stora, åtta, tio barn, och i de små byarna gifte man sig huller om buller så de flesta var släkt, långt eller nära. Överskottsfolket flyttade bort, de magra tegarna kunde inte föda alla, inte fisket heller. Man emigrerade till Sverige och Amerika, en del kom tillbaka, en del blev stadsbor. Familjerna skingrades, släktbanden bröts, redan barnbarn kände inte längre till vem de var släkt med och på vilket sätt.

Jag hade en småkusin med ett stort intresse för släktens trassliga rötter och den här sommaren tog hon mig och några kusiner med ut till den gamla byn därifrån min farfar i tiden startade sin livsväg som vindlade på över Amerika och Afrika för att sedan sluta i Österbotten. Min småkusin återknöt nu åt mig kontakten med släktingar som jag inte visste om att jag hade.

Ur *Det vete fåglarna* (1995) av Wava Stürmer

Wava Stürmer

Född: 1929

Bor: Jakobstad

Wava Stürmer debuterade år 1955 med diktsamlingen *Bevingad vardag*. Efter ytterligare ett lyrikverk, *Därför att ljuset* (1967), och romanen *Ro, ro till Dödmansskär* (1967) kom diktsamlingen *Det är ett helvete att måla himlar* (1970).

Det var då feministen Stürmer gjorde entré. Wava Stürmer var en av de första i Svenskfinland som skrev medvetna kvinnodikter. "Jag vill visa en bit av livet, hur det är och hur det kan vara. Kvinnlighet och livet som kvinna är återkommande teman i min produktion, och jag har alltid haft den kvinnliga aspekten på tillvaron som grund för det jag skriver", har Stürmer själv berättat.

Stürmer har också skrivit barnböcker, romaner och deckare samt radio- och teaterpjäser. Senast har hon varit aktuell med diktsamlingen *Samtidigt* (2011).

Källor:

- Finlands svenska litteraturhistoria del 2 s. 287 (Svenska litteratursällskapet i Finland, 2000)
- Jenna Hellström: "En kvinnas liv", i antologin *Skulle det bli BRÖSTTONER? Svenskösterbottniska författarporträtt* (Scriptum, 2007)

”Man emigrerade till Sverige och Amerika”

Emigrationen har av flera orsaker varit ett allmänt fenomen i Österbotten, under många olika epoker. Ekonomin, möjligheterna till utkomst, har självfallet varit en viktig drivkraft, när människorna har bestämt sig för att söka sig ut i världen. Men man kan söka också andra förklaringar:

Näsborrarna vidgades på Simon Broända:

– *Ser du, gosse, här börjar Österbotten, österbottnisk vår.*

– *Åt Lapposidan anades en skogsrand långt borta. I söder var slätten utan gräns.*

– *Ser du, fortsatte Simon, varje människa vill gärna röra på sig inom sin världs givna gräns. Österbottningen ser ingen gräns kring sina storslätter, och därför bor i hans själ en evig längtan. Kosacken känner detsamma på slätten, engelsmannen vid oceanen, araben i öknen. Bort längtar de, långt ut i en gåtfull värld, och ingenstans får de ro. Vid den här årstiden, då snön smälter och vattnen brusar i älvarna, brukade österbottningen förr packa ihop sina verktyg och ta kurs på Kronstadt, Helsingfors eller Amerika.*

(J.J. Huldén: Österbottnisk lustresa, 1941)

Enbart år 1870–1914 packade drygt 58 000 svenskösterbottningar sina väskor och emigrerade. En stor del valde att slå sig ner i Nordamerika.

Men vad berodde då 1800-talets Amerikafeber på?

På 1800-talet var Svenska Österbotten ett starkt jordbruksdominerat samhälle. Samtidigt hade man ett för finländska förhållanden tämligen unikt föns-ter ut mot världen. Sjöfarten var livlig längs hela den österbottniska kusten och några av epokens största skeppsredare var österbottningar. Skeppsbygge och tjärframställning var viktiga näringar på landsbygden, och de österbottniska timmermännen var kända för sin stora skicklighet och efterfrågade på varv och byggsplatser inte enbart i hemlandet utan också i S:t Petersburg med omnejd.

De första Amerika-emigranterna var avhoppade sjömän.

Under senare hälften av 1800-talet förändrades allt detta. Folkmängden ökade kraftigt samtidigt som bl a sjöfarten gick tillbaka. Skeppsbyggena stannade upp och exporten av tjära minskade. Industrialiseringen nådde Österbotten relativt sent och kunde således inte erbjuda någon lösning på sysselsättningsproblemen.

Det var dags för ”överskottsfolket” att söka sig bort.

Inom hemlandet flyttade man till tillväxtområdena i söder. Utom landet styrde man kosan mot Ryssland, Sverige och Amerika.

Amerika fick man tidigt kontakt med genom sjöfarten. De första Amerikaemigranterna var i själva verket avhoppade sjömän. De skrev hem och berättade om förhållandena och de fantastiska möjligheterna på andra sidan Atlanten.

Amerikafebern rasade ända fram till första världskriget. Suget från Amerika var så starkt att emigrationen fortsatte, fast överskottet på arbetskraft i hemlandet sedan länge hade förvandlats till ett underskott.

Det var rätt vanligt att man återvände hem efter några år i ”Amerika”. Många återflyttare hämtade med sig inte enbart nya idéer utan också kapital att förverkliga idéerna med. På den vägen har t ex pälsdjursodlingen och växthusnäringen etablerats i Österbotten.

Källa:

► Svenska Österbottens historia del 3 s. 433–435 och 467, Svenska Österbottens landskapsförbund (1980)

En träffar direkt i hjärtat

Hon sitter i skolan. Det är ett ganska slitet klassrum i ett gammalt trähus. Det måste vara det gamla seminariet. Hon sitter alltså i den gamla delen av högstadiet. Det drar längs golvet och rutorna skallrar medan en kall vind drar förbi där ute. Vinden kastar upp lite snö från marken mot fönstret.

Hon tuggar på naglarna. Det finns inte mycket kvar av dem och fingertopparna lyser röda men hon fortsätter att bita. Det svider lite.

Hon är hårt sminkad med missklädsam rosa ögonskugga och rouge. Mascaran är svart och kladdig.

Hon hör hur pilarna viner där i klassen. Det handlar om det här med hennes frånvaro. Klassläraren har kastat fram en lista på bordet framför henne men hon ids inte titta på den. Hon är fullt upptagen. Av naglarna och blåsten där ute.

Klasskamraterna stöder klassläraren i det här och de skjuter pil efter pil. En träffar direkt i hjärtat men hon rör inte en min. Hon är gjord av stål.

Ur *Flickan i flaskan* (2009) av Christel Sundqvist

Christel Sundqvist

Född: Nykarleby 1970

Bor: Vasa

Christel Sundqvist är pedagogie doktor och universitetslärare i specialpedagogik vid Åbo Akademi.

Sundqvist fick ett hedersomnämmande för sin novell i Solveig von Schoultz-tävlingen år 2007 och andra pris för sina dikter i samma tävling ett år senare. År 2009 debuterade Sundqvist med romanen *Flickan i flaskan*. Två år senare kom romanen *Om något skulle hända*.

”Som liten föreställde jag mig att jag skulle bli författare. För att trösta mig när världen kändes kall och hård skrev jag dikter under författarnamnet Chris Sand. Dikterna om hjärta och smärta blev vänligen men bestämt refuserade av ett förlag när jag var högst 18 år”, berättar Sundqvist om upptakten till sitt författarskap.

Christel Sundqvist är syster till författarkollegan Ulrika Nielsen.

Källor:

► Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 29.11.2012

► Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

► Wikipedia: Christel Sundqvist (http://sv.wikipedia.org/wiki/Christel_Sundqvist), hämtad 29.11.2012

► Svensk bokhandel (www.svb.se/bokfakta/debutant/christel-sundqvist), hämtad 17.1.2013

Hela dagen har varit mörk

Hela dagen har varit mörk. Förbjuden.

Böckerna har fallit sönder som fruktkött under tummen.

Det är som om det egentligen är återskapat.

Som om det egentligen redan har försiggått.

Valet av ord. Som om det var en bristsjukdom.

Ur Maror (ett sätt åt dig) (2012) av Matilda Södergran

Matilda Södergran

Född: Korsnäs 1987

Bor: Malmö, Sverige

Matilda Södergran är författare och kritiker. Sitt inträde på den litterära scenen fick hon år 2006, när hon vann första pris i Arvid Mörne-tävlingen. År 2008 debuterade hon med diktsamlingen *Hon drar ådrorna ur*. Året därpå kom *Deliranten*, som år 2012 följdes upp med *Maror (ett sätt åt dig)*. ”Skimmer på den finlandssvenska poesins stjärnhimmel,” skrev författarkollegan Oscar Rossi om den tredje diktsamlingen i tidningen Helsingin Sanomat.

Under uppväxtåren deltog Södergran aktivt i ordkonstverksamheten i Korsnäs. Läs mer om detta på sida 39! Södergran har också själv varit verksam som ordkonstledare.

Matilda Södergrans dikter är genomgående starkt kvinnokroppsfixerade, och hennes lyriska språk är djärvt och sinnligt konkret. Den kvinnliga sexualiteten måste återerövas; det är en handling som är offensiv – och befriande.

Källor:

► Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 12.12.2012

► Helsingin Sanomat: Räiskettä miehen katseen alta (www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Räiskettä+miehen+katseen+alta/HS20120530SI1KU03z7d), hämtad 12.12.2012

► Lysmasken, Matilda Södergran (www.kiiltomato.net/knapparen/sodergran-matilda/), hämtad 12.12.2012

Ordkonst

inspirerar
också
läraren

TEXT: CAROLA HARMAAKIVI

FOTO: VESA HEINONEN & ILIAS MISSYRIS, WILDLIFE VAASA
& JENNY LINDHOLM

Journalister, lärare, forskare, författare. I bland annat de yrkesgrupperna återfinner författaren och ordkonstläraren Carita Nyström sina tidigare elever.

– Att hantera språket på ett kreativt sätt, det är vad man lär sig med hjälp av ordkonst. Och ett kreativt språk behöver man för att klara sig i världen. Därför är det viktigt med ordkonst, förklarar Nyström.

Carita Nyström har varit verksam som ordkonstlärare i Österbotten sedan år 1996. Gnistan tändes år 1994 på ett seminarium som Österbottens konstkommission ordnade. Ordkonstverksamhet skulle startas på finskt håll, och Nyström önskade inleda motsvarande undervisning också på svenska i Österbotten.

Kulturnämnden vid dåvarande Svenska Österbottens landskapsförbund – det som nu är Kultur-Österbotten vid Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur – tog upp saken till diskussion och gick enhälligt in för att anslå så kallade tröskelpengar för ordkonstverksamhet. Det var pengar som kommunerna kunde söka för att komma i gång med verksamheten.

Korsnäs var en av de kommuner som sökte och fick tröskelpengar för ordkonstverksamhet. Hösten 1996 inleddes sedan verksamheten med ett tjugotal skrivsugna elever.

Eleverna i Nyströms första ordkonstgrupp gick i trean och fyran i lågstadiet och var alltså nio–tio år, när undervisningen började.

– Det är den optimala åldern att börja med ordkonst, förklarar Nyström. Eleverna kan redan läsa och skriva ordentligt men har inte ännu hunnit lägga sig till med en massa fördomar kring ämnet.

Fördomarna kring ämnet, de kommer till stor del från de vuxna, både i hemmet och i skolan. Barnen får sakta men säkert lära sig att det är svårt att skriva och att till exempel dikter är någonting fjärran från vardagen, någonting svårt och dessutom totalt onödigt. Och då blir tröskeln in till ordkonstens värld strax betydligt besvärligare att ta sig över.

”

Eleverna kan redan läsa och skriva ordentligt men har inte ännu hunnit lägga sig till med en massa fördomar kring ämnet.

Ordkonst är inte bara roligt tidsfördriv utan det ska resultera i någonting värdefullt, någonting bestående. Någonting som andra än bara eleverna själva kan ta del av.

– De mindre barnen tycker bara att det är roligt att jobba med ordkonst. De är öppna och nyfikna, berättar Nyström.

Inte bara roligt tidsfördriv

Korsnäsborna hade visserligen fått prova på ordkonst redan tidigare. År 1994, när biblioteksväsendet i Finland firade sitt 200-årsjubileum, hade Korsnäsborna fått göra en fantasiresa i en egen tidsmaskin och skriva om hur de trodde att deras hembygd skulle se ut om ytterligare tvåhundra år. Projektet utmynnade i en bok, *Framtidsboken*.

De allra flesta av Nyströms ordkonstprojekt resulterar på samma sätt i någonting högst konkret: en bok, en utställning, en serie framträdanden eller en film.

– Man ska noggrant se till att ge eleverna signalen att deras skrivande tas på allvar, att det är på riktigt, förklarar Nyström. Ordkonst är inte bara roligt tidsfördriv utan det ska resultera i någonting värdefullt, någonting bestående. Någonting som andra än bara eleverna själva kan ta del av.

Nyströms första ordkonstgrupp höll ihop i tre–fyra år och sysslade med mycket annat än skrivande tillsammans. Det är viktigt, anser Nyström. Man ska få uppleva saker, nya saker tillsammans, för att få inspiration för sitt skrivande. Eleverna i ordkonstgruppen gjorde bl a utfärder i naturen, besökte museer och fick bekanta sig med kommungrunden. Den plats man alltid återvände till mellan exkursionerna var biblioteket.

– Ordkonst i Korsnäs har under alla dessa år haft

ett osvikligt stöd i kommunbiblioteket, berättar Nyström. Bibliotekscheferna har bägge haft en otroligt fin inställning till ordkonst och stött verksamheten på bästa sätt.

När verksamheten inleddes, var det Inga-Britt Mannfolk som basade för biblioteket i Korsnäs. När hon gick i pension, efterträddes hon på posten som bibliotekschef av Carola Bäckström.

– Biblioteket är förstås som miljö bästa tänkbara för ordkonstverksamhet. Där har man tillgång till alla böcker, där kan man bläddra och läsa och fundera – och skriva, säger Nyström. Biblioteket i Korsnäs tog emot oss, lät oss jobba där och tyckte att det var helt okej om någon av eleverna ville lägga sig på golvet under en grönväxt och skriva. Vi fick frihet och förtroende.

Nytt arbetsfält: filmmanus

Nyströms ordkonstgrupper har genom åren jobbat mycket med dikter och ordlekar – texter i ett kortare format är självfallet tacksamma att ta itu med och bearbeta. En del grupper har dock arbetat också med längre prosastycken samt dramatik. Eleverna har skrivit små pjäser tillsammans och haft dramaövningar.

Ett helt nytt område som Nyström för ett par år sedan fick prova på är att skriva filmmanus tillsammans med skolelever. Det har skett som en del av undervisningen i skolorna:

– Jag träffade Vesa Heinonen ja Ilias Missyris vid naturfilmsfestivalen Wildlife Vaasa. Wildlife satsar också på medieföreläsningar i skolorna, och de bjöd in mig

FOTO: VESA HEINONEN
& ILIAS MISSYRIS,
WILDLIFE VAASA

FOTO: JENNY LINDHOLM

till ett samarbete, först i Korsnäs, sedan i Malax och nu i Kaskö, berättar Nyström.

I Kaskö jobbar Nyström med sjätteklassister. Eleverna får under processens gång bekanta sig med alla delområden inom filmskapandet: med att skriva filmmanus, med att agera inför kameran, med att filma, klippa och editera och med att skapa ljud och musik till filmen.

Eleverna har varit entusiastiska, och Kaskö-eleverna är mycket intresserade av stadens historia. Filmen kommer att ha fokus på P.J. Bladh, stadens grundare.

Filmverksamheten har också varit framgångsrik. Korsnäsfilmen *När Orrmoan steg ur havet* fick pris år 2010 och Malaxfilmen *Gröngölingen lever igen* av elever i Köpings skola vann pris vid naturfilmsfestivalen år 2012.

Rätt och fel inte viktigt

Nyström har genom åren haft inemot hundra elever i ordkonst. En stor del av dem har varit barn eller ungdomar. Dock inte alla – Nyström har undervisat också vuxengrupper. De äldsta eleverna har varit över sjuttio år. Åldern spelar emellertid ingen roll. Huvudsaken är att skrivlusten vaknar.

– En bra ordkonstlärare är påhittig, flexibel och mycket lyhörd för stämningarna i gruppen, förklarar Nyström. Man ska inte hålla alltför hårt på regler och former utan i stället öppna dörrarna för elevernas eget språk. Alla har nämligen ett eget språk. Det gäller bara att få fram det och utveckla det.

Rätt och fel är inte viktigt i ordkonst. Vissa texter

är starkare än andra texter, men alla texter kan bli bättre. Ofta lyckas eleverna själva identifiera svagheter i sina texter, ibland med förbluffande träffsäkerhet. När de väl har gjort det, är steget inte långt till att de också lär sig att själva förbättra sina texter.

– Man lär sig mycket genom att läsa upp sina texter högt, för andra eller bara för sig själv, berättar Nyström. Känslan för språket, för vad som fungerar eller inte fungerar, infinner sig vanligen rätt fort.

Och det är just det som är poängen med ordkonst, förklarar Nyström:

– Man lär sig hantera språket på ett kreativt sätt och blir medveten om det som ett medel för självuttryck. Då arbetar man upp ett fungerande, kreativt språk, och det har man nytta av vart man än kommer i livet.

Ordkonst inspirerar också läraren

Ordkonstverksamheten är inspirerande också för Nyström eget författarskap. Just nu är det mycket på gång i Nyströms hem på Västerbacken i Korsnäs. Författaren har precis lagt sista handen vid en bok med trädgårdshistorier. Boken, som ska heta *Det börjar med ett frö*, kommer ut år 2013 på Scriptum. Det så kallade Interland-projektet mellan författare i Österbotten och Yorkshire i Storbritannien fortsätter med en diktsamling som ges ut under år 2013. Nyström arbetar samtidigt också med en egen diktsamling. Filmprojektet med sjätteklassister i Kaskö ska bli klart före skolavslutningen våren 2013. I september 2013 öppnas en utställning på Österbottens museum med fotografier som Nyströms far, Karl-Alfred Nyström

har tagit i Vasa på 1940- och -50-talen.

När alla dessa projekt är avklarade, ska Nyström så småningom återgå till sitt specialintresse: forskningen om Sara Wacklin (1790–1846), en av Finlands första kvinnliga författare

Men hur är det: Kan vem som helst bli ordkonstnär?

Nyström funderar en stund. Sedan nickar hon.

– Ja, jag tror faktiskt det. Jag tror att vem som helst kan bli ordkonstnär. ■

FOTO: ANDREAS ANDERSSON

Matilda Södergran

Carita Nyström har genom åren haft inemot hundra elever i ordkonst. Den som har utvecklats allra längst som ordkonstnär torde vara poeten Matilda Södergran.

– Jag var väldigt ung när jag engagerades i ordkonstverksamheten, berättar Södergran. Som jag minns det nu hade jag inget begrepp om vad skrivande egentligen var. Carita blev en nyckel till en ny slags skaparglädje som ingen av oss deltagare visste att vi hade.

Ordkonst blev på så sätt en inkörsport till det skrivande livet för Södergran.

– Det var en viktig lärdom att som barn presenteras för sin egen potential, förklarar Södergran. Jag är säker på att ordkonstverksamheten lade grund för mitt eget skrivande, även om det var något jag själv fick hitta

tillbaka till under tonåren. Jag vill tro att jag skulle ha blivit författare också utan ordkonst, men jag är övertygad om att det skulle ha dröjt mycket längre för mig att komma in på den banan.

Carita Nyström minns sin forna elev väl:

– Matilda och hennes tvillingsyster Fanny utmärkte sig i ordkonstgruppen genom att de skrev väldigt starka texter, bägge två. Men det fanns andra som utmärkte sig också. Matilda var helt enkelt en i gruppen, minns Nyström.

Någon ära för Södergrans författarskap vill Nyström inte påta sig.

– Jag läste hennes dikter inför Arvid Mörne-tävlingen år 2006; det är allt, säger Nyström.

Läs mer om Matilda Södergran på sida 33!

Grundläggande konstundervisning – i ordkonst!

Grundläggande konstundervisning är en form av konstfostran som ges utanför skolan. Den är i första hand avsedd för barn och ungdomar. Grundläggande konstundervisning ges bland annat vid musikläroanstalter, bildkonstskolor, dansläroanstalter, hantverksskolor och andra läroanstalter.

Den grundläggande konstundervisning som ges inom olika konstområden är målinriktad och framskrider från nivå till nivå. Den ger eleven färdigheter att uttrycka sig själv och söka sig vidare till yrkesinriktad och högre utbildning på området.

Grundläggande konstundervisning kan ordnas också i ordkonst. Undervisningen ska ge skriv- och läsintresserade barn och unga en möjlighet att utveckla och fördjupa sitt litterära intresse. Målet för undervisningen är att berika elevernas språkliga uttrycksförmåga och fantasi. Med hjälp av skrivande och litteraturkunskap utvecklas elevernas tanke-, inlevelse- och uttrycksförmåga. Deras identitet stärks och de får hjälp med att hitta ett eget personligt uttryck.

Ofta är det en kommun som ordnar grundläggande konstundervisning. Särskilt tillstånd krävs inte, utan kommunen kan själv fatta beslut om saken. Staten deltar i finansieringen genom att ge kommunen statsandel på basis av invånarantalet och ett kalkylerat pris per enhet, som bestäms per invånare.

Också andra organisationer kan ordna grundläggande konstundervisning, t ex en samkommun, en registrerad sammanslutning eller en stiftelse. De behöver dock tillstånd för verksamheten av undervisnings- och kulturministeriet.

Den allmänna lärokursen i ordkonst består av tio studieenheter som definieras i Utbildningsstyrelsens läroplansgrunder. Utgående från dem kan ordkonstskolor och andra skolor som ger undervisning i ordkonst kombinera och strukturera helheter enligt de lokala behoven. I undervisningen för yngre

barn ligger tonvikten på glädje, lek och uttrycksfrihet. Centralt är också tvärkonstnärlighet och medieläskunnighet.

Sydka:s landskapsförbund är en föregångare inom ordkonst på svenska i Finland. Sydka:s ordkonstskola ordnar förutom grundläggande konstundervisning i ordkonst också ett brett urval annan ordkonstverksamhet, bl a babypoesi, rimjam, ordverkstäder, fantasiläger, modersmålsstödjande utställningar i skolorna och ordkonstprojekt. År 2010 gav Sydka:s landskapsförbund ut handboken *Ordkonst – alla har fantasi* med konkreta övningar i ordkonst.

Läs mera om Sydka:s ordkonstverksamhet: **www.ordkonst.fi**

I Svenska Österbotten ordnas för närvarande inte grundläggande konstundervisning i ordkonst enligt de officiella läroplansgrunderna. Arbetar- och medborgarinstituten i regionen har dock ofta ordkonstverksamhet av olika slag på programmet, såväl för barn och unga som för vuxna. Det lönar sig alltså att följa med utbudet i institutens kursprogram!

Källor:

- undervisnings- och kulturministeriet (www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yleissivistavae_koulutus/taiteen_perusopetus/?lang=sv), hämtad 5.12.2012
- Utbildningsstyrelsen (www.oph.fi/utbildning_och_examina/grundlaggande_konstundervisning/ordkonst), hämtad 5.12.2012
- Sydka:s landskapsförbund: Ordkonst (www.ordkonst.fi), hämtad 5.12.2012

Det skiter sig om man är nervös

Det var i början av december. Alexander, en mörk tioåring som den här hösten helt oväntat och häftigt hade drabbats av målbrott, stod på gården och väntade på sin pappa som gått in för att hämta sin digitalkamera. När han böjde sig för att knyta sina skosnören kunde han se sin pappas ben närma sig bilen.

"Du är väl inte nervös?" Pappan tryckte på nyckeln för att låsa upp dörrarna och bilen gav ifrån sig sitt lilla ljud, ch-chk, som ett väluppfostrat husdjur redo att lyda sin ägares alla befallningar.

"Det skiter sig om man är nervös. Försök tänka att du läser för mig och mamma."

Ur "Vit mans slav", i novellsamlingen *Akta dig för att färdas alltför fort* (2011) av Philip Teir

Philip Teir

Född: Jakobstad 1980

Bor: Helsingfors

Philip Teir är journalist och författare. Han har studerat filosofi och nordisk litteratur och jobbat som kulturjournalist i ett drygt decennium. Sedan år 2009 är han kulturchef på Hufvudstadsbladet. Han skriver också regelbundet för Expressens kultursidor.

Teir medverkade år 2006 i den uppmärksammade antologin *Mandomsprov. En antologi om manlighet*. Året därpå gav han ut en diktsamling, *Någonting ur hennes mun faller i min mun*.

Senast har Teir varit aktuell med novellsamlingen *Akta dig för att färdas alltför fort* (2011), som också är hans första prosaverk. "Välskriven, stark och läsvärd", skrev recensenterna. Novellsamlingen har blivit översatt till finska med titeln *Donner-ryhmä*.

Källor:

- Schildts & Söderströms (www.sets.fi), hämtad 29.11.2012
- Kustannusosakeyhtiö Otava (www.otava.fi), hämtad 29.11.2012
- HBL, bokrecension: Obotlig ensamhet i välskrivna noveller (www.hbl.fi/kultur/recension/2011-09-20/recension-obotlig-ensamhet-i-valskrivna-noveller), hämtad 28.2.2013
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Jag vill inte veta, vad som händer mej

– Är det som med Pelle och mej,
frågar Gunmaj. Det är inte så roligt,
när man vet vad som kommer att hända.

– Det är sant. Du träffade mitt i prick,
säger jag ivrigt. Jag vill inte veta,
vad som händer mej i morgon.
Jag vill inte veta allt i förväg.
Om jag gifter mej med Roffe,
så kommer jag att veta hur varje dag
kommer att se ut i hela mitt liv...
och så korna... lukta ko... blå!

Och så hans kalsonger, lukta skit...
Blää... skrattar Gunmaj
och slänger sej raklång i höet.

Ur *Mia och Roffe* (1989) av Katarina Torfason

Katarina Torfason

Född: Kronoby 1941

Bor: Märsta, Sverige

Katarina Torfason är konstnär och författare. Hon flyttade till Sverige i medlet av 1960-talet och gick bl a på teaterskola. Senare studerade hon också skapande svenska vid universitetet. Torfason har arbetat bl a som dramapedagog i skolor. På 1980-talet var hon biträdande rektor för Lappfjärds folkhögskola, där hon ansvarade för skolans teaterlinje.

Som författare debuterade Torfason år 1979 med den lättlästa romanen *Bröllopet*. Hon har därefter gett ut elva titlar prosa och poesi, bl a haiku-dikter. Torfason har också skrivit ungdomsdramatik. En stor del av hennes produktion är uttryckligen lättläst. *Mia och Roffe*, som citeras här invid, är också lättläst.

Romanen *Bröllopet* blev så småningom tv-film, som sändes i Sveriges television år 2007. Filmen nominerades för Venla-priset som bästa tv-produktion i Finland år 2006.

De senaste tjugo åren har Torfason mest ägnat sig åt sitt målande. Skriver gör hon dock fortfarande. År 2010 gav hon ut lyriksamlingen *Ögonsten*.

Källor:

► Katarina Torfasons hemsida
(www.katarinatorfason.se), hämtad 29.11.2012

► Författardatabasen Brösttoner
(www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Lättläst, en rättighet

I Finland brukar man tala om att ungefär fyra till åtta procent av alla barn och unga, fyra till sex procent av alla i arbetsför ålder och ända upp till tjugo procent av alla över 65 år behöver lättläst text. Många fler drar nytta av att det finns lättläst information att tillgå. Principen om att tillhandahålla lättläst text är fundamental. Till syvende och sist handlar lättläst nämligen om demokrati och tillgänglighet.

Att kunna läsa krävs idag i allt fler situationer. Det är ett problem för lässvaga. Därför behövs lättläst.

Lättläst görs för människor som har svårt att läsa eller förstå vad de läser. Till målgruppen hör bl a personer med inlärningssvårigheter, dyslektiker, ovana läsare, personer med demens eller afasi och läsare med ett annat modersmål.

Lättläst text innebär i praktiken att information, nyheter och litteratur finns tillgängligt för många fler människor. Det är en demokratisk rättighet att kunna förstå information som berör det egna livet. Den litterära kulturskatten tillhör också de lässvaga i samhället. Dessutom: läsning ger bättre livskvalitet och större delaktighet i samhället.

Lättläst text är alltså lätt att läsa och lätt att förstå. Därför tror många att lättläst är detsamma som klartext. Men det är det inte.

Något förenklat kan man säga att en text på klarspråk utgår från att läsaren inte har några lässvårigheter. Nivån på texten påminner om den vanliga

nyhetstexten. Många läsare har dock inte en läsförmåga som når upp till den nivån. De behöver texter som är ännu enklare, mer välstrukturerade och som inte utgår från att läsaren har några förkunskaper.

Lättlästa texter riktar sig främst till dessa läsare.

Klarspråk räcker alltså inte för att göra texter begripliga för alla. Klarspråk behöver kompletteras med texter på lättläst svenska.

Lättläst text kan vara skriven direkt i lättläst form. Katarina Torfason är en svenskösterbottnisk författare som skriver böcker direkt i lättläst.

Lättläst kan också vara en omarbetad version av en svårare text. Det finns t ex romaner ur världslitteraturen som skrivits om i lättläst.

Fråga efter lättlästa böcker på biblioteket! Titta också in på det finlandssvenska Lärum-förlagets hemsida på webben, **www.larum.fi**! Förlaget ger ut lättläst litteratur av olika slag.

Källor:

- ▶ LL-Center (www.ll-center.fi), hämtad 28.11.2012
- ▶ Centrum för lättläst (www.lattlast.se/lattlast-tjansten/lattlast-information), hämtad 29.11.2012
- ▶ Lärum-förlaget (www.larum.fi), hämtad 28.1.2013

Fru Thulin vill skicka dem som krigsbarn till Sverige

– *Hon var in i dag igen, fru Thulin, säger Einar en vecka senare när han efter dagens skoppliggande i verkstaden sitter och äter vid köksbordet.*

– *Och vad sa du?*

– *Att hon kan dra ti helviti!*

– *Nå, int sa du väl riktigt så heller, anmärker Ella men ger honom samtidigt ett beundrande ögonkast.*

– *Jåå! Precis så sa jag, svarar han och sträcker rapande på sig innan han börjar stoppa pipan med torkade kessublad.*

Tita och Penttu ser häpet på varandra över matbordet.

De vet vad saken gäller. Fru Thulin vill skicka dem som krigsbarn till Sverige.

Ur *Vingklippt* (1996) av Anita Wikman

Anita Wikman

Född: Nykarleby 1938

Bor: Munsala, Nykarleby

Anita Wikman debuterade år 1974 med diktsamlingen *De blå bergen*. Diktsamlingarna har under årens lopp blivit fler, men Wikman har gjort sig känd också som prosaist. I sina dikter belyser hon orättvisa, politiskt uppvaknande, kvinnoförtryck och kvinnors solidaritet. Prosa-trilogin *Kråkvals*, *Kråkögat* och *Vingklippt* utspelar sig i Nykarleby.

Fram till år 1980 arbetade Wikman inom åldringsvården, sedan blev hon författare på heltid. Senast har hon varit aktuell med novellsamlingen *Allan, Sandra och vi andra* (2011). ”I de här tretton novellerna finns ett långt livs inkännande överseende med mänskliga svagheter och personliga tillkortakommanden, men också en stark tro på att den som inte har så vassa armbågar, obegränsad arbetskapacitet och spjutspetskunskap kan klara sig och leva ett värdigt liv”, skrev Barbro Enckell-Grimm i en recension på Lysmasken, en webbplats för litteraturkritik.

Källor:

► Tomas Mikael Bäck: ”Subjektiva synpunkter”, i antologin *Skulle det bli BRÖSTTONER? Svenskösterbottniska författarporträtt* (Scriptum, 2007)

► Nykarleby stadsbibliotek (www.nykarleby.fi), hämtad 17.1.2013

► Lysmasken.net: Ge mig ett namn (www.kiiltomato.net/anita-wikman-allan-sandra-och-vi-andra/), hämtad 28.2.2013

De finländska krigsbarnen

Under de krig som Finland utkämpade år 1939–1945 skickades inemot 80 000 finländska barn till de andra nordiska länderna, främst till Sverige, som så kallade krigsbarn. Barnförflyttningarna kom till på svenskt initiativ som humanitärt hjälparbete. Initiativtagare var fru Maja Sandler, gift med den tidigare svenska utrikesministern Rickard Sandler.

Inledningsvis förhöll den finska regeringen sig negativ till företaget. Maja Sandler lät sig dock inte nedslås utan reste i december 1939 tillsammans med arkeologen och politikern Hannah Rydh, en annan av de drivande krafterna bakom projektet, till Helsingfors, där de kallade till presskonferens och gav offentlighet åt sina planer. Med tillstånd av social- och inrikesministerierna samt landshövdingen i Nylands län grundades sedan den 13 december 1939 Nordiska hjälpcentralen i Finland, som var en privat centralorganisation. Den första barntransporten till Sverige avgick redan den 15 december 1939.

Sandler och Rydh lobbade hårt för sin verksamhet och fick småningom stöd av marskalk C.G.E. Mannerheim och socialminister K-A Fagerholm. Fagerholm blev i själva verket mycket aktiv i ärendet och verkade för att krigsbarn skulle skickas också till Danmark och Norge.

Syftet med barnförflyttningarna var gott. Man ville rädda barnen undan bombningarna – de finländska städerna bombades hårt under kriget – och erbjuda dem ordnade levnadsförhållanden och,

särskilt under fortsättningskriget, en bättre livsmedelssituation. Man ville gott och tänkte inte på de konsekvenser separationen kunde få för barnen. Meningen var att barnen skulle återvända till Finland så snart kriget var över.

Men så blev det inte alltid. Cirka 15 500 barn – inemot en femtedel av alla krigsbarn – återvände aldrig till Finland utan adopterades av sina nya familjer. Och många av de krigsbarn som de facto återvände till hemlandet stod inför ytterligare ett svårt trauma. Många finskspråkiga barn hade helt glömt sitt ursprungliga modersmål. Känslöbanden till de biologiska föräldrarna och syskonen hade brutits efter år av separation, och far i huset kunde själv vara starkt traumatiserad av sina krigserfarenheter. Kontrasten mellan överflödets Sverige och det krigshärjade, utblottade Finland var för många av barnen en obeskrivlig chock.

Ett krigsbarns öde skildras bland annat i Klaus Härös prisbelönta film *Den bästa av mödrar* (2005).

Källor:

- Kaven, Pertti: *Krigsbarnen – förväntningar och verklighet* (2012)
- Sahlström, Meta (red.): *Från krig till trygghet. Våra krigsbarn berättar*. Waasan läänin sotalapset, Wasa läns krigsbarn (2012)
- Wikipedia: Sotalapset (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Sotalapset>), hämtad 3.10.2012

Den mest spännande bok jag någonsin läst

Jag tände golvlampan, lade mig i soffan och sträckte mig efter en bok som låg på hyllan under bordet.

Det var Mysteriet med den gula fjädern, den mest spännande bok jag någonsin läst. Bröderna Hardy på nya äventyr. Joe och Frank med en pappa som var berömd detektiv, och själva löste de det ena mysteriet efter det andra.

Det fanns tydligen bröder och bröder. Självt hade jag ingen. Jag skulle egentligen haft en storebror, äldre än jag men yngre än Karin. Fast någonting hände, vad visste jag inte riktigt.

Ur *Samlaren* (2012) av Robert Åsbacka

Robert Åsbacka

Född: Terjärv, Kronoby 1961
(uppvuxen i Nykarleby)
Bor: Flen, Sverige

Robert Åsbacka är författare och litteraturvetare. Han debuterade år 1988 med diktsamlingen *Med tungorna hängande* men fick sitt genombrott med romanen *Döbelns gränd* år 2000. Romanen dramatiserades av teater Viirus i Helsingfors år 2002.

Åsbacka har tilldelats ett flertal litteraturpriser av bl a FST och Svenska litteratursällskapet. Han har dessutom varit nominerad till Runebergspriset år 2005 och 2008, Finlandiapriset år 2006 och Nordiska rådets pris år 2008. Romanen *Orgelbyggaren* (2008) har översatts till finska och tyska och satts upp på Wasa Teater.

Robert Åsbacka har senast varit aktuell med romanen *Samlaren* (2012). "Åsbacka skriver som han skriver, så skickligt att det lyser, en sparsmakad men konstfärdig prosa", rapporterade Pia Ingström i en recension av boken i HBL.

Källor:

► Schildts & Söderströms (www.sets.fi),
hämtad 10.12.2012

► Författardatabasen Brösttoner
(www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

► HBL, bokrecension: Nästan så mörkt det kan bli
(www.hbl.fi/kultur/recension/2012-10-04/bokrecension-nastan-sa-morkt-det-kan-bli),
hämtad 10.12.2012

Grönt för pojkar, rött för flickor?

När tolvårige Tom, huvudpersonen i Robert Åsbackas roman *Sammlaren*, lägger sig i soffan med *Mysteriet med den Gula Fjädern* av F.W. Dixon, är boken helt nyligen utkommen i serien B. Wahlströms ungdomsböcker på det svenska förlaget B. Wahlströms bokförlag.

Serien började ges ut år 1914. Den första boken i serien var *Skogslöparen* av Gabriel Ferry. Till en början kallades alla böcker i serien för B. Wahlströms ungdomsböcker. De första tjugofem böckerna var indian- och äventyrsböcker. Nummer 26, som utkom år 1919, vände sig direkt till flickor. Boken hette *Lilla prinsessan* och var skriven av Frances Hodgson Burnett.

Från och med år 1923 hade ungdomsböckerna i serien gröna ryggar, medan de så kallade flickböckerna försågs med röda ryggar. Sedan år 1984 kallar förlaget igen alla sina böcker för ungdomsböcker, men de gröna och röda ryggarna består. Av de första hundra böckerna var hälften äventyrsböcker, en fjärdedel indianböcker och resten så kallade flickböcker.

Böckerna med grön rygg handlade om indianer och västernhjältar, om äventyr i exotiska länder, om spännande detektivgåtor, om krigsäventyr och modiga flyghjältar. Böckerna med röd rygg handlade om flickor som gick i skolan, sysslade med hästar eller löste mysterier på fritiden eller utbildade sig till och jobbade som sjuksköterskor.

Mysteriet med den Gula Fjädern kom ut år 1970 som nummer 1556-57 i serien. Färgen på ryggen var

grön. Boken var en så kallad Bröderna Hardy-bok, där de tonåriga bröderna Frank och Joe Hardy löste mysterier och deckargåtor.

Bröderna Hardy debuterade som amatördetektiver i ungdomsböckernas värld redan år 1927 och fortsatte med sina äventyr i ursprunglig tappning ända fram till år 2005. Böckerna i serien har översatts till ett tjugotal språk. Författarnamnet Franklin W. Dixon är en samlande pseudonym för ett antal skribenter som jobbat med serien under årtiondena. Den första Bröderna Hardy-boken i B. Wahlströms serie var *De försvunna kompisarna*, som utkom som nummer 1091-92 år 1962.

"Pojkböckerna" och "flickböckerna" i B. Wahlströms serie har lästs och älskats av otaliga ungdo-

mar. Enbart i Sverige har man genom åren sålt fyra miljoner Kitty-böcker. W.E. Johns böcker om flygaren Biggles, som började komma ut på 1930-talet, utkom ännu på 1990-talet i nya upplagor. Många barn- och ungdomsböcker cementerar dock stereotypa könsroller, vilket knappast främjar jämställdheten i samhället. "Flickböckerna" handlar vanligen om känslor, kärlek och relationer. "Pojkböckerna" porträtterar tuffa machokillar, orädda äventyrare och kluriga detektiver. Pojkarna är busiga och finurliga, flickorna snälla och duktiga.

De traditionella könsrollerna i barn- och ungdomslitteraturen har dock under senare år börjat ge vika för en mera mångbottnad och nyanserad syn på manligt och kvinnligt. Och uppfriskande undantag har det alltid funnits. Tänk bara på Astrid Lindgrens Pippi Långstrump!

Källor:

- Wikipedia: B. Wahlströms ungdomsböcker (http://sv.wikipedia.org/wiki/B._Wahlströms_ungdomsböcker), hämtad 11.12.2012
- B. Wahlströms bokförlag (www.wahlstroms.se/Bocker/B-Wahlstroms-100-ar/Historia/), hämtad 11.12.2012
- Wikipedia: The Hardy Boys (http://en.wikipedia.org/wiki/The_Hardy_Boys), hämtad 11.12.2012
- B. Wahlströms ungdomsböcker (www.surfnet.fi/~tosso/bwub/wahl.htm), hämtad 11.12.2012
- Boken om läslust. En handbok om att väcka ungas läsinträsse, 7–15 år (Barnens bokklubb, 2007), s. 60–73

Böcker och läsande. Två lärarperspektiv.

Brösttoner och ungdomsportalen Decibel på webben (www.decibel.fi) ställde i november 2012 ett antal kvistiga frågor om böcker och läsande till Annette Kronholm-Cederberg och Markus Haglund, bägge lärare i modersmål och litteratur. Månadens tema på Decibel var nämligen i december 2012 – just det: böcker. Kronholm-Cederberg jobbar på Topeliusgymnasiet i Nykarleby, Haglund i Oxhamns skola i Jakobstad.

► *Varför blev du modersmållärare?*

Annette Kronholm-Cederberg (AKC): Det var slumpen som avgjorde saken. Fast det tror inte mina elever. Jag har alltid varit verbal, tyckt om att prata och diskutera. Däremot var jag som ung inte nån särskilt läsande människa. Men i och med studierna växte läsandet och skrivandet. Sedan kändes yrkesvalet väldigt självklart.

Markus Haglund (MH): Jag har alltid gillat att läsa och att skriva (även om det inte blir så mycket skrivet just nu...). Och så har jag haft inspirerande modersmållärare genom hela min skolgång.

► *Vad är det bästa med ditt jobb?*

AKC: Att jag hela tiden får jobba med människor, unga människor som ska ut i livet, som ställer viktiga frågor och vill vidare på något sätt, som är hungriga på livet.

MH: Det bästa är nog friheten i ämnet, att man egentligen kan behandla nästan vad som helst med språket och modersmålet som verktyg. Man får ta del av elevers tankar och funderingar t ex genom deras texter.

► *Vad är det sämsta med ditt jobb?*

AKC: Texthögarna som aldrig tar slut. Det är mycket läsande, och det tar ofantligt mycket tid, när det jag

egentligen gillar mest är att undervisa. Ibland skulle det vara skönt att slippa läsa så väldigt mycket texter.

MH: Det kan ibland bli stressigt med textläsning.

► *Om din elev frågar: "Varför är det viktigt att läsa böcker? Kan man inte bara se på filmer?" Vad svarar du då?*

AKC: När du läser tvingas du skapa dina egna bilder i huvudet, för att berättelsen ska bli levande. Filmen serverar ett rakare intryck, där är känslorna gestaltade och tolkade i både text och bild, du har mindre utrymme som mottagare. När du läser en bok, möter du också en annan människas språk och tankar, vilket gör att det händer fina saker med ditt eget språk och dina egna tankar. Film är snabbkonsumtion; en bok umgås man med kanske under flera veckor. De allra flesta säger, då de jämför en bok och en film, att boken var mycket bättre än filmen. Filmen är alltid ytligare. Boken – om det alltså är en bra bok – går djupare, bredare och längre som berättelse. Och därmed kräver boken också mer än filmen.

MH: För att utveckla hela sitt språkregister behöver man ta del av skriven text också. Filmkonst i all ära, men det är otvivelaktigt så att en regelbundet läsande person har ett mera utvecklat språk än en icke-läsande person. Böcker ger stora upplevelser. Visst ger filmer också det, men då man en gång lyckas hitta en bra bok så är nog upplevelsen svårslagen.

► *Om din elev säger: "Jag har aldrig hittat en bok som skulle intressera mig. Finns det överhuvudtaget intressanta böcker?" Vad säger du då?*

AKC: Det finns absolut intressanta böcker. Den berättelsen har inte hittat dig ännu. Om den som frågar är en pojke, skulle jag ge honom tre böcker: *Jag är Zlatan* av Zlatan Ibrahimović och David Lagercrantz, *En komikers uppväxt* av Jonas Gardell och *Gräset är mörkare på andra sidan* av Kaj Korkea-aho.

MH: Alla böcker är inte intressanta för alla människor. Men med tanke på hur mycket litteratur det finns, så tror jag nog att det finns något för alla. Fråga gärna efter boktips av dina jämnåriga! Det är inte säkert att din modersmåls lärare är den bästa boktipsaren för dig. Sök i bokbloggar, fråga på biblioteket, prata med dina föräldrar osv.

► *Om din elev säger: "Jag läser så långsamt, så jag ids inte. Finns det nåt jag kunde göra?" Vad svarar du då?*

AKC: Läs mer! Vem har sagt att det ska vara lätt? Det finns inga snabbkurser i att bli en skrivande och läsande människa, särskilt inte om man har läs- och skrivsvårigheter. Allt är inte lätt här i livet – vissa saker får man kämpa mer med än med andra.

MH: Läs noveller, ladda ner ljudböcker. Man måste inte alltid läsa tegelstenar för att ta del av bra litteratur.

► *Om din elev frågar: "Vad är en klassiker?" Vad svarar du då?*

AKC: Det där kan man diskutera hur länge som helst. Men typiskt är att en klassiker är tidlös. Fast texten är gammal, har den fortfarande nåt att säga nutidsmänniskan. En klassiker är en bok som var revolutionerande för sin tid, den bär på konstnärliga kvaliteter eller för fram en ny tanke, en ny idé, nånting som för mänskligheten framåt.

MH: Ett känt citat är: "En klassiker är en bok som aldrig slutar att säga det den har att säga." Klassiker är ett väldigt brett begrepp, men generellt kan man säga att en bokklassiker är en bok som har överlevt sin tid och blivit allmänt känd. Vanligtvis handlar klassiker om de stora frågorna hos människan; om saker som inte är bundna till en viss tid. Nya böcker kan kanske inte vara klassiker redan vid utgivningen, men det är intressant att fundera på vilka av dagens böcker som kommer att överleva och kanske läsas ännu om hundra år.

► *Om din elev säger: "Jag tycker om att läsa deckare och kärleksromaner, men så var det en som sade att det är skräplitteratur. Varför det?" Vad svarar du då?*

AKC: Jag tror... Det där låter som åttiotalet. Idag har deckarna fått upprättelse. I kursen MO4 i gymnasiet läser vi enbart kriminalromaner. Deckare och kärleksromaner kan vara en fin ingång till läsning och till

Om en bok ger en läsare något så fyller den en funktion.

att t ex få ett bättre läsflöde, att öva upp sig i att läsa flytande. Det är viktigt att läsa det man tycker om. Jag tycker inte att man ska bedöma vad nån annan läser, huvudsaken är att man läser. På det sättet kan böcker förstås vara skräp att om man har läst t ex en Sidney Sheldon, så har man i princip läst dem alla, för de är alla likadana. De följer alla samma mönster. Stieg Larsson-böckerna är däremot inte skräp. Alla kärleksromaner och deckare är alltså inte skräp.

MH: Jag tycker att uttrycket skräplitteratur är befängt. Det som är "skräp" för en läsare kanske inte är det för en annan. Man ska vara försiktig med att kategoriskt döma ut böcker som dålig litteratur. Om en bok ger en läsare något så fyller den en funktion. Sedan är det en helt annan sak att böcker är av olika kvalitet rent litteraturvetenskapligt...

► *Om din elev säger: "Är det inte bara flickor som sysslar med böcker? Är det inte fäntigt med pojkar som läser?" Vad svarar du då?*

AKC: Forskning visar att flickor läser mer än pojkar, att kvinnor konsumerar mer kultur än män; det är ett faktum. Vissa killar har en nästan homofob inställning till kultur, men det är väl närmast i högstadieskolor man tänker så. Jag skulle formulera en motfråga: Är det innehållet i böckerna som känns obekvämt eller skrämmande? Ofta handlar böcker ju om känslor, inre tankar och konflikter. I stället för att erkänna att man är rädd så slår man ifrån sig. Jag tycker att det är långt ifrån fjoligt eller omanligt att läsa böcker.

MH: Nej, det är inte fäntigt.

► *Om din elev säger: "Jag tycker om att läsa och skriva själv, men jag har ingen som jag kunde prata med om mina texter. Vad kunde jag göra?" Vilket råd ger du då?*

AKC: Jag hoppas att det finns en skrivarklubb eller skrivarkurs på din skola – gå med i den! Där diskuterar man varandras texter på ett konstruktivt sätt. Gå en kurs på Arbis, en ordkonstkurs eller ett skrivarläger på sommaren. Eller, nånting väldigt enkelt, börja skriva blogg! Det kostar inget, och på webben kan man träffa läsare av andra åldrar och annat kön, folk som man inte känner, och så får man kommentarer på sina texter.

MH: Hm, svår fråga. Du är inte ensam, det finns många som både läser och skriver. Ett tips är att starta en blogg, eller söka upp andras bloggar om läsande och skrivande. Kolla med ditt bibliotek om det finns läs- och skrivcirkel som du kan gå med i!

► *Ditt tips till den pojke / flicka som vill utvecklas som skribent och kanske till och med bli författare – vad ska han / hon göra?*

AKC: Skriva. Och läsa. Det finns ingen snabbkurs fram till en skrivande identitet. Man ska lyssna på sin modersmålslärares – det är inte helt fel att ha ett gott språk. Sen ska man leta efter sina egna berättelser – vad är angelägna berättelser för mig? Sen ska man

hitta sitt eget språk. Och sen: det finns texter som man vill visa upp och texter som man vill behålla för sig själv. Allt behöver inte exponeras. Det är också bra att söka sig till skrivande sammanhang, kurser och tävlingar etc. Det är ett sätt att få bekräftelse på sin identitet som skrivande människa. Att få konstruktiv respons på texterna av människor man litar på, det är viktigt. Och det ska man få innan man sänder in sitt manus till ett förlag.

MH: Skriv, skriv, skriv. Hela tiden. Skriv olika saker, allt från kakrecept till dödsrunor. Hitta någon att diskutera texterna med. Våga misslyckas.

► *Hur stod det till med din egen läslust, när du var lika gammal som dina elever är nu?*

AKC: Jag hade en del lärare som kallt stämplade min läsning som skräplitteratur. Och jag kom inte vidare från Allers-böckerna för ingen hjälpte mig vidare. Inte då.

MH: Jag läste mycket. I 14–15-årsåldern läste jag framför allt Stephen King.

► *Den bästa bok du nånsin läst?*

AKC: Karl Ove Knausgårds *Min kamp*. Men jag är ännu mitt i boken. Det har nog varit väldigt omvälvande läsning.

MH: Svaret på den frågan varierar från dag till dag. En bok som präglat mitt minne från barndomen är *Den långa flykten* av Richard Adams. Lionel Shivers *Vi måste prata om Kevin* skakade om mig förra året.

► *Ditt hetaste boktips just nu?*

AKC: Se ovan.

MH: Hm, om du är 14–15 år, varför inte testa *Pojkarna* av Jessica Schiefauer?

► *Lönar det sig att läsa svenskösterbottniskt?*

AKC: Jag lyfter hela tiden in svenskösterbottniskt och finlandssvensk litteratur i min undervisning. När jag började jobba som lärare, då fanns Lars Sund och inte så mycket annat som kändes relevant. Det fanns äldre litteratur, visst, såsom Anna Bondestam. Det fanns landsbygdsskildringar, mycket lyrik... Den österbottniska poesin är förstas tacksam att ta in i undervisningen, Huldén och Ågren och Stürmer osv. Men prosan...! Idag finns det så många spännande böcker att jobba med, det gäller finlandssvensk litteratur överhuvudtaget, t ex Kaj Korkea-aho. Fräscht, i tiden!

MH: Kaj Korkea-Aho skriver berörande och bra, tycker jag. Och naturligtvis Lars Sunds Siklaxtrilogi för den som är någorlunda läsvan. ■

(Telefonintervju, Annette Kronholm-Cederberg 9.11.2012; e-postintervju, Markus Haglund 13.11.2012)

Att få konstruktiv respons på texterna av människor man litar på, det är viktigt. Och det ska man få innan man sänder in sitt manus till ett förlag.

Böcker ungdoms- tema på webben

Böcker var i december 2012 månadens tema på ungdoms-portalen Decibel på webben. Det informationspaket som lades fram på portalen handlade då om alla tänkbara aspekter på litteratur och läsande men också på skrivande.

– I december hade vi totalt 16 055 unika besökare på Decibel, rapporterade ungdomsinformatör **Susanna Sund** strax efter årsskiftet.

En unik besökare är i det här fallet en IP-adress på en dator. Någon kan ha besökt portalen varje dag från sin dator, men den besökaren räknas ändå bara som en enda unik besökare.

Besökarmängden är normal för december, berättar Sund:

– På den här nivån rör vi oss alltid i december, så vi kan vara helt nöjda.

I paketet ingick information om bl a olika slags böcker: pappersböcker, e-böcker, ljudböcker etc. En viktig fråga som utreddes på portalen var varför vi läser – eller kunde ha nytta och glädje av att läsa:

Man behöver aldrig känna sig ensam om man har en bra bok som sällskap. Det kan vara ett sätt att drömma sig bort en stund om vardagen känns lite jobbig. Någon kanske vill lära sig mera om ett visst ämne, och lusläser faktaböcker. En annan gillar att läsa gastkramande thrillers medan nån bara vill läsa om kärlek och romantik och en tredje vill skratta då hon/han läser.

Böcker är bra medicin också för den som har det knaggligt med läsandet och skrivandet:

Om man har lite svårt med stavning, är lite osäker på om det ska vara ett eller två t, om det ska vara o eller ö eller något helt annat, så brukar det kunna hjälpa om man börjar läsa. Man får helt enkelt ett mycket större ordförråd om man läser, och på det sättet får man mycket lättare att kunna uttrycka sig i både tal och skrift.

Mängder av boktips för den lässugna, tips om hur man kan starta en egen bokcirkel, en intervju om böcker och läsande med två modersmålslärare i Österbotten (se sidorna 48–51), allt detta kunde man hitta på Decibel.

Och sedan – för den som tycker om att skriva eller vill pröva på att skriva – massor med praktiska råd kring hur man kommer i gång och hur man kan utvecklas som skribent, skrivtävlingar som man kan delta i och så vidare.

Författarna **Yvonne Hoffman** och **Carita Nyström** (den senare också ordkonstlärare) hade engagerats som mentorer som ungdomarna kunde kontakta personligen med frågor om läsande och skrivande. Ännu i december var det ingen som vågade sig på att mejla författarna, men både Hoffman och Nyström är beredda att besvara ungdomarnas frågor också senare.

Informationspaketet hade sammanställts av ungdomsinformatörerna på Decibel i samarbete med litteraturprojektet Brösttoner. Informationspaketet åtföljdes av en kort enkätundersökning om läs- och skrivvanor hos ungdomar. Läs mera om enkätresultatet på sida 53!

Decibel är en tvåspråkig webbportal för österbottniska ungdomar i åldern 13–25 år. Elva kommuner från Kronoby till Kristinestad deltar i finansieringen av portalen. Varje månad har portalen ett visst tema, såsom mobbning, flytta hemifrån, kärlek, alkohol...

Läs mera: www.decibel.fi

"Bara boken är bra"

– Ingen aning, bryr mig inte om vem som är författare bara boken är bra.

Det är ett av svaren i den enkätundersökning om böcker och läsande som gjordes bland ungdomar på portalen Decibel.fi i november-december 2012. Frågan lydde: *Har du nånsin läst en bok av en österbottnisk författare?*

Många ungdomar svarade jakande på frågan:

– *Colorado Avenue.*

– Ja, bl a Lars Sund: *Colorado Avenue* och *Lanthandlerskans son*.

– Jo, jag är ganska säker på att jag har läst flera stycken. Jag har läst *Se till mig som liten är* av Kaj Korkea-aho m fl.

– Jepp, Kaj Korkea-aho, Ted Forsström, Kurt West.

Självfallet inkom det en del nekande svar också:

– Nejnej, har inte gjort & kommer alder att göra det hålder!

– Bara när man i typ åttan måste läsa en bok med österbottnisk författare.

De allra flesta som svarade på enkäten var 14–16-åriga flickor. Hälften läste böcker då och då, resten utgav sig för att vara riktiga bokmalar. Äventyr och spänning men också romantik stod högt i kurs. Även deckare lästes flitigt.

Många av ungdomarna som deltog i enkätundersökningen gillade också att skriva själva. Berättelser och blogginlägg var de vanligaste textgenrerna.

Ungdomarna besvarade frågorna anonymt. ■

Inspiration för skrivsugna

Tycker du om att skriva? Kanske du har lätt för att uttrycka dig i text?

Här kommer några tips på hur du kan hitta inspiration:

TIO SNABBA TIPS:

1. Läs mycket
2. Skriv nåt varje dag
3. Anteckna allt du ser
4. Gör tankekartor
5. Samla idéer
6. Gör en struktur
7. Börja skriva
8. Låt andra läsa
9. Skriv om
10. Ha kul!

Källa:

► Boken om läslust. En handbok om att väcka ungas läsintresse, 7–15 år (Barnens bokklubb, 2007)

Starta en bokcirkel?

Funderar du på att starta en bokcirkel? Svenska studiecirkeln erbjuder stöd för cirkelverksamhet och utbildar cirkelledare.

En studiecirkel, t ex en bokcirkel, kan startas av vem som helst, när som helst. Kravet är att minst fem deltagare träffas under minst tio cirkeltimmar. Studiecirkeln understöder verksamheten genom att betala ett årligen fastslaget statsbidrag – som år 2013 är 4 euro per godkänd cirkeltimme (à 45 minuter) – för godtagbara, verifierade kostnader.

Tack vare den moderna tekniken är bokcirklar inte längre knutna till en viss tid eller en viss plats. I en webbaserad e-cirkel är studierna flexibla vad gäller tid och rum. Man kan självfallet också kombinera verksamheten i en e-cirkel med fysiska studiecirkelträffar.

Läs mera: www.studiecirkeln.fi

Projektet Brösttoner – levande litteratur i Österbotten

Litteraturprojektet Brösttoner pågår vid KulturÖsterbotten sedan år 2005. Syftet med projektet är att på olika lyfta fram och levandegöra den svenskösterbottniska litteraturen.

Verksamheten inom projektet Brösttoner inleddes år 2005 och 2006 med en serie författarbesök på biblioteken samt arbetar-, medborgar- och vuxeninstituten i Österbotten.

År 2006 öppnades författardatabasen Brösttoner på webben. I författardatabasens nutidsdel och historiska del finns för närvarande cirka 200 svenskösterbottniska författare.

År 2007 ordnade Brösttoner en manustävling kring svenskösterbottniska författarporträtt. De femton bästa essäerna i tävlingen sammanställdes i en antologi – *Skulle det bli Brösttoner? Svenskösterbottniska författarporträtt* – som kom ut hösten 2007.

Skriftserien Författarnas Österbotten började planeras år 2008. Del 1 kom ut på våren 2009 och sedan dess har det utkommit en ny del i serien varje år. Delarna 1–4 innehöll illustrerade citat med författarporträtt och faktarutor.

Österbottnisk poesikalender har kommit ut sedan år 2012.

Brösttoner har ordnat seminarier och författaraftnar också under senare år. Seminariet *Den fin-*

landssvenska litteraturens förändrade villkor i oktober 2012 i Vasa blev en stor framgång.

År 2013 planeras bl a fortbildningsdagar för lärare. Författardatabasen ska byggas om på en ny teknisk plattform och arbetet med del 6 i serien Författarnas Österbotten kommer att inledas i god tid under året.

Litteraturprojektet Brösttoner leds av en referensgrupp, som består av författaren Carita Nyström, undervisningsrådet Alice Lillas, redaktör Maria Sandin, bibliotekschef Ulla Sweins-Haustein och kulturchef Vivan Lygdbäck. Som projektledare arbetar informationssekreterare Carola Harmaakivi vid KulturÖsterbotten.

Brösttoner har under årens lopp finansierats, förutom av KulturÖsterbotten, också av Statens litteraturkommission, Svenska Kulturfonden, Svenska folkskolans vänner, Svensk-Österbottniska samfundet, Aktiastiftelsen i Vasa, Oskar Öflunds stiftelse samt Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse.

Läs mera: www.brosttoner.fi

Författardatabasen Brösttoner

www.kulturosterbotten.fi/forfattare
Nutidsdel – Historisk del

Författarnas Österbotten

Platser, miljöer och fenomen
ur den svenskösterbottniska litteraturen

Österbottnisk poesikalender

Nyskriven lyrik
från Österbotten

Författarregister

Andtbacka, Ralf FÖ1:6; FÖ4:8
 Attianese, Ann-Helen FÖ1:8

Berg, Maria (se Pali-Maj)

Berglund, Bernt FÖ2:6
 Bergman, Siv FÖ2:8
 Bergman, Torsten FÖ4:10
 Bertell, Ann-Luise FÖ1:10
 Björkholm, Edit FÖ2:10
 Björklund, Jenny FÖ5:10
 Björkman, Lolan FÖ2:12
 Björkskog, Doris FÖ3:8
 Blomqvist, Greta FÖ4:12
 Bondestam, Anna FÖ2:14
 Boucht, Christer FÖ3:10; FÖ4:14
 Brunell, Thomas FÖ4:16
 Byggmästar, Eva-Stina FÖ3:12; FÖ5:11
 Bäck, Håkan FÖ2:16
 Bäck, Tomas Mikael FÖ1:12; FÖ4:18

Cronström, Runa FÖ5:16

Dahlgren, Alta FÖ2:18

Eklund, R.R. FÖ2:20
 Emtö, Solveig FÖ3:14
 Englund, Helge FÖ3:16
 Enqvist, Jens FÖ4:20

Fogde, Uno FÖ1:14
 Fors, Hans FÖ1:16

Gleisner, Marita FÖ1:18
 Granholm, Olof FÖ2:22
 Granvik, Erik FÖ2:24
 Gripenberg, Catharina FÖ2:26

Hagman, Toivo FÖ2:28
 Hedman, Kaj FÖ1:20
 Hellsten, Bosse FÖ5:17
 Hemmer, Jarl FÖ1:22
 Herrgård, Elin FÖ2:30
 Hoffman, Yvonne FÖ1:24; FÖ4:22; FÖ5:18
 Holma, Birgit FÖ4:24
 Huldén, Evert FÖ2:32
 Huldén, J.J. FÖ1:26; FÖ3:18
 Huldén, Lars FÖ1:30; FÖ3:24
 Högholm, Gunnel FÖ3:26
 Högnäs, Kurt FÖ1:32; FÖ4:26
 Högnäs, Tor FÖ3:28
 Högnäs-Sahlgren, Brita FÖ4:28
 Jansson, Henrik FÖ3:30
 Järv, Harry FÖ5:2

Kackur, Stina FÖ4:30
 Kankkonen, Stig FÖ4:32
 Klinkmann, Sven-Erik FÖ1:34
 Korkea-aho, Kaj FÖ5:20
 Krokfors, Hjalmar FÖ2:34

Levlin, Kurt FÖ3:32
 Lindén, Gurli FÖ3:34
 Lund, Hjärdis FÖ4:34
 Lybeck, Mikael FÖ2:36
 Lång, Fredrik FÖ2:38; FÖ3:36
 Långbacka, Ralf FÖ4:36

Michelson, Roy FÖ1:36; FÖ4:38

Nielsen, Ulrika FÖ3:38
 von Numers, Gund FÖ3:40
 Nygren, A.J. FÖ2:40

Nygren, Gun FÖ5:21
 Nylund, Anna FÖ3:42
 Nylund, Gunnar FÖ3:44
 Nynäs, Carina FÖ4:40
 Nystrand, Mathias FÖ1:38; FÖ5:24
 Nyström, Anni FÖ1:40; FÖ4:42
 Nyström, Carita FÖ1:4; FÖ3:46; FÖ5:25

Pali-Maj (Berg, Maria) FÖ2:42

Rabb, Solveig FÖ1:42
 Rossi, Oscar FÖ3:48
 Rundt, Dennis FÖ3:50
 Runeberg, J.L. FÖ1:44
 Rönnback, Jörgen FÖ4:44; FÖ5:28
 Rönnholm, Bror FÖ4:46

Sahlström, Anna-Lisa FÖ1:46; FÖ4:48
 Sandström, Peter FÖ2:44; FÖ5:29
 Skog, Metha FÖ3:52
 Slotte, Alexander FÖ3:54
 Starck, Arlette FÖ2:46
 Stenwall-Albjerg, Åsa FÖ4:50
 Stockhammar, Hilma FÖ2:48
 Stormbom, Nils-Börje FÖ4:52
 Stürmer, Wava FÖ1:48; FÖ4:54; FÖ5:30
 Sund, Lars FÖ1:50; FÖ3:56; FÖ4:56
 Sundgren, Tatiana FÖ2:50
 Sundqvist, Christel FÖ5:32
 Södergran, Matilda FÖ2:52; FÖ5:33

Taivassalo, Hannele Mikaela FÖ3:58
 Tallmark, Alfred FÖ2:54
 Tegengren, Jacob FÖ1:52
 Teir, Philip FÖ5:41
 Topelius, Zacharias FÖ1:54

Torfason, Katarina FÖ5:42

Wacklin, Sara FÖ3:60
 Wahlbeck, Jan-Christer FÖ4:58
 West, Curt FÖ4:60
 Wik, Inga-Britt FÖ2:56
 Wikman, Anita FÖ1:56; FÖ5:44
 Willner, Sven FÖ3:6
 von Wright, Heidi FÖ3:62

Ågren, Erik FÖ2:58; FÖ4:6
 Ågren, Gösta FÖ1:58
 Ågren, Leo FÖ4:62
 Åsbacka, Robert FÖ1:60; FÖ5:46

Österberg, Anna-Lisa FÖ2:60
 Östman, Catharina FÖ2:62

FÖRKLARING:

FÖ1–5: Författarnas Österbotten,
 del 1–5 (2009–2013)

Exempel:
 FÖ1:8 – Författarnas Österbotten del 1, s. 8

Författarnas Österbotten

Platser, miljöer och fenomen
ur den svenskösterbottniska litteraturen

Författarnas Österbotten 5

ISSN: 1798-0801

"Listan innehåller 62 titlar det första året och inleds med Mark Twains Tom Sawyers äventyr. Sedan följer böcker av Zacharias Topelius, Alexandre Dumas, R.L. Stevenson, Selma Lagerlöf, Jarl Hemmer och indianböcker som decennier senare skulle mogna till artiklar om indiansk historia och kultur."

Så minns biblioteksmannen och författaren Harry Järv sin barndoms läslust. Där den blivande riksbibliotekarien växte upp, fanns det inte mycket böcker, men pojken läste varenda trycksak han kom över.

Läslust är också vad detta häfte – del 5 i skriftserien Författarnas Österbotten – handlar om. Fullständigt självklart för bokmalar och totalt obegripligt för icke-läsfrälsta – men är läslust någonting man har eller inte har? Följ med på en rundtur i Författarnas Österbotten och ta reda på!

